

Migrația forței de muncă și remitențele în Moldova: Avântul a luat sfârșit?

**Tendențe și constatări preliminare din Sondajul panel al
gospodăriilor casnice pentru anii 2006-2008,
OIM – CBS-AXA**

Matthias Luecke (Institutul pentru economie mondială din Kiel)
Toman Omar Mahmoud (Institutul pentru economie mondială din Kiel)
Andreas Steinmayr (Universitatea Dunării din Krems)

IOM International Organization for Migration

Opiniile exprimate în publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Comisiei Uniunii Europene, ale Ministerului de Externe al Italiei sau ale Organizației Internaționale pentru Migrație. Termenii utilizați și prezentarea materialului din prezenta publicație nu presupun exprimarea oricărei opinii din partea OIM privind statutul juridic al oricărei țări, teritoriu, oraș sau regiune, precum și autoritatea acestora, frontierele sau liniile lor de demarcare.

OIM este fidelă principiului că migrația legală ce respectă demnitatea umană aduce beneficii migranților și societății. În calitate de organizație inter-guvernamentală, OIM colaborează cu partenerii săi pe plan mondial după cum urmează: asistă la satisfacerea provocărilor operaționale ale migrației; promovează înțelegerea integrală a problemelor ce țin de migrație; încurajează dezvoltarea economică și socială prin intermediul migrației; activează pentru respectarea reală a demnității umane și a bunăstării migranților.

Publicația a fost realizată cu sprijinul Comisiei Uniunii Europene și a Ministerului de Externe al Italiei.

Editor: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova
Str. Ciuflea, 36/1
Chișinău
Republica Moldova
Tel.: (+ 373 22) 23 29 40
Fax.: (+ 373 22) 23 28 62
E-mail: iomchisinau@iom.int
Pagina Web: <http://www.iom.md>

ISBN 978-92-9068-523-4

© 2009 Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)

Toate drepturile sunt rezervate. Nici o parte a prezentei publicații nu poate fi reprodusă, păstrată pe un sistem de căutare a informației sau transmisă sub orice formă prin intermediul unor mijloace electronice, mecanice, de fotocopiere, înregistrare sau altfel fără permisiunea scrisă prealabilă a editorului.

Mulțumiri

Acest raport este rezultatul unor eforturi considerabile de colectare și analiză a datelor, la care au contribuit multe persoane în moduri diverse, dar la fel de importante. Sondajul panel al gospodăriilor casnice a fost realizat competent de compania sociologică CBS-AXA și aducem mulțumiri lui Ion Jigău, Vasile Cantarji și Natalia Vlădicescu și colegilor lor pentru cooperarea excelentă. Elena Vâtcărău de la echipa AFM și Ala Negruță de la echipa CBGC de la Biroul Național de Statistică și colegii lor au oferit informație foarte utilă și comentarii critice. În cadrul unui seminar care a avut loc la Chișinău în decembrie 2008, reprezentanții Guvernului Republicii Moldova, ai societății civile și ai comunității donatorilor au expus comentarii importante. Martin Wyss, Ghenadie Crețu și mulți alți colegi din Oficiul OIM în Moldova au oferit îndrumări intelectuale, încurajări și sprijin pe parcursul întregului proiect. După cum este obișnuit, autorii sunt responsabili pentru restul erorilor. Finanțarea acestui proiect s-a realizat din cadrul programului Aeneas al Uniunii Europene și Ministerului Afacerilor Externe al Italiei.

Cuprins

Sumar executiv	5
1. Introducere	10
2. Tendințe generale: 2006-2008	12
3. Modele de migrație	15
4. Statutul legal al migranților de peste hotare.....	20
5. Modele de remitențe.....	23
6. Remitențele și distribuția venitului	28
7. Activitatea individuală ne-agricolă și migrația de revenire	32
8. Diaspora și efectele asupra comunității	35
9. Efecte posibile ale crizei financiare globale.....	40
10. Implicații la nivel de politici	42
Bibliografie	47

Sumar executiv

Anul 2008 reprezintă un moment critic în evoluția migrației forței de muncă și remitențelor în Moldova. Începând cu sfârșitul anilor '90, numărul migranților moldoveni de peste hotare și afluxul de remitențe au crescut semnificativ de la un an la altul. Ca rezultat, veniturile disponibile ale gospodăriei casnice, precum și cererea pentru bunurile și serviciile produse la nivel local au crescut rapid. Totuși, numărul migranților, estimat de către Ancheta Forței de Muncă (AFM), nu a mai crescut după apogeul acestuia, înregistrat în cel de-al patrulea trimestru al anului 2007. De asemenea, remitențele măsurate în dolari SUA, valoare nominală, par să se stabilizeze începând cu cel de-al patrulea trimestru al anului 2008; măsurate în funcție de puterea de cumpărare în lei moldovenești, este probabil ca remitențele chiar să fi scăzut în 2008. Pentru prima dată în mulți ani, economia moldovenească și comunitatea de politici se confruntă acum cu perspectiva stagnării sau chiar a scăderii migrației forței de muncă și remitențelor, cu potențiale repercursiuni majore asupra veniturilor gospodăriilor moldovenești și asupra cererii pentru produse și servicii necomercializabile.

Astfel, cercetarea gospodăriilor privind migrația forței de muncă și remitențele, efectuată de către OIM-CBSAXA în 2008, apare într-o situație critică pentru Moldova. Această cercetare urmează cercetările similare efectuate în 2006 și 2004 și oferă informații detaliate cu privire la diverse tendințe în migrația forței de muncă și remitențe în Moldova și impactul acestora asupra gospodăriilor casnice individuale și asupra comunităților. Aceste informații ne ajută să analizăm tendințele pe termen lung care au dus la stagnarea migrației forței de muncă și a remitențelor în 2008, chiar înainte ca recesiunea și criza financiară globală să înceapă să afecteze cererea pentru serviciile muncitorilor migranți moldoveni. Odată ce efectele prezentei crize globale vor deveni mai clare, informațiile furnizate de sondaj vor fi de asemenea utile în evaluarea impactului asupra migranților și familiilor acestora.

Acest raport debutează cu revizuirea atentă a tendințelor în numărul de muncitori migranți și remitențe începând cu 2006, având ca bază seriile de timp trimestriale disponibile. În conformitate cu Ancheta Forței de Muncă (AFM) numărul total al moldovenilor ce muncesc peste hotarele țării, dar care încă aparțin unei gospodării casnice în Moldova, a crescut aproximativ până la 340 000 la jumătatea anului 2007 și în cel de-al patrulea trimestru al anului 2008 a rămas în general la același nivel. Aceasta este o abatere remarcabilă de la perioada 1999-2007, când numărul muncitorilor migranți a crescut foarte mult, cu aproximativ 50 000 de persoane anual.

Totalul remitențelor a crescut la 1,5 miliarde dolari SUA în 2007 și probabil în jur de 1,9 miliarde dolari SUA în 2008; totalul pentru 2008 ar putea fi mai aproape de 2 miliarde dolari SUA, dat fiind faptul creșterii rapide continue pe durata primelor nouă luni ale anului 2008. Totuși, este tot mai eronat de a considera remitențele doar în dolari SUA, valoare nominală, deoarece leul moldovenesc (MDL) s-a apreciat brusc în 2008 în valoare reală. Fiind convertite în MDL și ajustate pentru inflație, remitențele au crescut cu 4 procente în 2007 și au scăzut cu aproximativ 4 procente în 2008; în raport cu PIB-ul Moldovei acestea au atins un apogeu de 35 de procente din PIB în 2006 și au scăzut la aproximativ 31 de procente în 2008.

Deși numărul muncitorilor migranți a fost în general același începând cu cel de-al patrulea trimestru al anului 2007, sondajul nostru arată că experiența de migrație la nivel de gospodărie casnică este mai răspândită și mai instabilă decât ar sugera această cifră. O parte mare a migranților din 2008 nici nu erau migranți în 2006, nici nu au indicat în 2006 că intenționează să migreze. În general, peste jumătate de milion de persoane de vârstă aptă de muncă din 2008 au avut probabil o experiență de migrație la un moment dat în activitatea lor profesională.

La fel ca și AFM, noi am constatat că numărul absolut de migranți în UE s-a modificat foarte puțin în perioada 2006-2008, în timp ce numărul migranților a scăzut puțin în alte țări din afara CSI. Dimpotrivă, numărul migranților a crescut brusc în țările CSI, în special în industria construcțiilor; țările CSI numără două treimi din toți migranții din 2008. Se pare că creșterea rapidă a salariului în Rusia începând cu 2006 a sporit atractivitatea muncii în Rusia, în raport cu Italia, deși în termeni absoluți salariile italiene erau încă mai mari.

Prevalența migrației a crescut din 2006. Utilizând definiția noastră fundamentală a migranților (persoanele care sunt peste hotare la momentul actual sau au fost peste hotare pe parcursul a 12 luni până la sondaj), migrația a crescut de la 13 procente la 16 procente din numărul total al populației apte de muncă. În Chișinău această creștere a avut loc deosebit de rapid de la șase procente în 2006 la nouă procente în 2008; celelalte regiuni urbane au fost singura categorie în care cota migranților a scăzut marginal. De asemenea am constatat că numărul celor care planifică să plece peste hotare la muncă în viitorul apropiat a scăzut din 2006 în aproape toate categoriile de persoane, în general scăzând de la opt procente la șase procente. În rezultat, cota combinată a migranților viitori și actuali nu prea s-a schimbat din 2006 până în 2008.

Aproximativ o treime de migranți se află ilegal în țara lor gazdă. Statutul de ședere ilegală pare să devenit mai răspândit în țările CSI, în timp ce în UE și alte țări de destinație situația s-a îmbunătățit. Statutul de ședere ilegală supune migranții unui risc mai mare de acțiuni ostile sau tratament arbitrar din partea autorităților locale, escrocilor, condiții de muncă de exploatare, etc. Migranții care se află în țara lor de destinație o perioadă mai lungă deseori reușesc să obțină statut legal: din persoanele care au fost clasificate ca migranți în 2006 și 2008 și care în 2006 nu aveau permis de ședere, 65 procente au fost legalizați până în 2008. Aceste observații reflectă parțial campaniile de legalizare din câteva țări ale Europei de vest, inclusiv Italia și Spania.

De asemenea, structura panel a sondajului efectuat de noi ne oferă careva informații referitor la acele gospodării casnice care au părăsit Moldova definitiv din 2006, precum și la acele persoane care (i) erau membri ai gospodăriei casnice în 2006 și (ii) acele persoane care nu mai făceau parte dintr-o gospodărie casnică în Moldova la momentul efectuării cercetării în 2008, deoarece s-au stabilit definitiv peste hotare. Constatările noastre sugerează că, în general, circa 100 000 de persoane ar fi părăsit Moldova definitiv din 2006; din aceștia, aproximativ 60 000 de persoane erau membri ai gospodăriilor întregi care au plecat din Moldova. Acest număr reprezintă un flux de ieșire anual de aproximativ 1,4 procente din populația totală de 3,5 milioane a Moldovei. Acest număr poate continua să crească, având în vedere că oportunități mai bune de ședere legală în statele membre ale UE duc la formarea unor diaspore și rețele de migrație moldovenești mai stabile în țările de destinație dorite.

Volumul mediu al remitențelor pentru un migrant a crescut pe parcursul ultimelor 12 luni înainte de sondaj de la 1296 dolari SUA în 2006 la 1848 dolari SUA în 2008, în valoare nominală. În timp ce se așteaptă o creștere, deoarece tot mai mulți migranți obțin experiență pe piața forței de muncă în țara de destinație și câștigurile lor se îmbunătățesc, creșterea observată a remitențelor reflectă parțial aprecierea monedei euro (în care sunt stabilite salariile migranților în Europa de vest) față de dolarul american. În perioada 2006-2008 exista o probabilitate de două ori mai mare ca gospodăriile casnice ale migranților să fi procurat un apartament (casă) sau un automobil decât gospodăriile persoanelor ce nu au migrat.

Pentru a transfera remitențele acasă, migranții se bazează tot mai des pe căile formale de transfer, în comparație cu 2006. Cota migranților care utilizează în primul rând serviciile neformale (șoferii de microbuz, etc.) a scăzut de la 20 procente în 2006 la 12 procente în 2008. Cota transferurilor personale (prin intermediul însuși a migranților, prietenilor și rudelor) a scăzut de la 32 procente la 24 procente, ceea ce este remarcabil, deoarece cota

migranților în țările CSI, în care sunt răspândite transferurile personale, a crescut în același timp.

Cota gospodăriilor care au un cont bancar curent a crescut până la 12 procente de gospodării cu migranți și doar puțin mai mult de opt procente de gospodării fără migranți. Întrucât mulți beneficiari nu vor cheltui remitențele imediat, pare să existe spațiu pentru a oferi gospodăriilor mai multe servicii financiare, începând cu conturi curente și de depozit. Faptul că operatorii de transfer bănesc în Moldova lucrează exclusiv prin intermediul băncilor comerciale, pentru bănci ar fi mai ușor să stabilească contacte cu migranții și familiile lor.

Una din căile prin care remitențele ar putea contribui la dezvoltarea economică este prin intermediul atenuării constrângerilor de finanțare pentru antreprenorii în devenire în gospodăriile cu migranți. Oricum, noi constatăm că activitatea individuală în domenii ne-agricole în rândul persoanelor apte de muncă (care nu sunt migranți) în gospodăriile cu migranți, din punct de vedere statistic nu diferă de populația în general; același lucru este valabil și pentru migranții reîntorși. Această observație este una izbitoare, întrucât un număr considerabil mai mare de gospodării cu migranți decât fără migranți au manifestat interes de a lansa o afacere (11 față de 7 procente). În același timp, totuși, gospodăriile cu migranți sunt mult mai conștiente de problemele cu care s-ar putea confrunta la lansarea unei afaceri, inclusiv cele legate de mediul general de afaceri.

Au fost exprimate multe preocupări referitor la impactul social al migrației și remitențelor asupra comunităților locale. Aceasta este confirmat de constatarea noastră precum că în localitățile cu o incidență mai mare a migrației, persoanele mai probabil vor afirma că (i) condițiile socio-economice generale s-au îmbunătățit; (ii) au crescut tensiunile sociale; și (iii) serviciile medicale s-au înrăutățit.

Un indiciu cât de atașați sunt migranții de societatea moldovenească constă în dorința lor de a dona fonduri pentru proiecte comunitare. În general, 15 procente de migranți au făcut donații. Cota este mai mică în Chișinău (10%) și respectiv mai mare în localitățile mai mici; migranții care planifică să se întoarcă în Moldova pentru totdeauna sunt în special dispuși să doneze fonduri (23%). Aproape două treimi din migranții care donează au sprijinit cauze religioase, în timp ce mai puțin de o treime au susținut proiecte educaționale sau de infrastructură. În prezent, în Moldova există puține instituții, cum ar fi asociațiile localității de baștină sau fonduri sociale de co-participare, care ar servi drept vehicule pentru donații și investiții suplimentare în infrastructura comunală. Experiența internațională arată că o abordare instituționalizată a donațiilor migranților în folosul comunității ar putea consolida motivația de a dona, precum și pentru utilizarea eficientă a acestor contribuții.

Criza financiară globală și recesiunea vor afecta migranții moldoveni prin reducerea oportunităților de angajare și a salariilor. În timp ce impactul recesiunii încă nu este reflectat în sondajul nostru (realizat în august 2008) sau în interviurile suplimentare cu focus grupurile (petrecute la sfârșitul lunii noiembrie 2008), noi am identificat migranții din industria construcțiilor din țările CSI ca fiind deosebit de vulnerabili. Acești migranți sunt cu preponderență bărbați, de vârstă medie, cu calificări joase și din zone rurale. Marea majoritate a gospodăriilor lor își derivă mai mult de o treime de venituri din remitențe. Dacă un număr mare al acestor migranți s-ar întoarce acasă (sau ar rămâne acasă), aceasta ar duce la o pierdere majoră a venitului în zonele rurale, care vor avea efect de ecou prin economiile locale. O modalitate de limitare a impactului negativ considerabil al crizei asupra gospodăriilor casnice ale migranților și asupra economiilor locale, dacă se va întâmpla, este ca guvernul să inițieze programe publice de angajare pentru a reface infrastructura rurală, posibil cu sprijinul donatorilor.

Pentru prima dată în mulți ani, economia moldovenească și comunitatea de politici se confruntă acum cu perspectiva stagnării sau chiar a scăderii migrației forței de muncă și a remitențelor. În aceste condiții, sugerăm Guvernului Republicii Moldova să urmeze o strategie bidirecțională pentru promovarea creșterii veniturilor și producției în Moldova. În primul rând, trebuie consolidate condițiile de stimulare a ofertei pentru a susține creșterea producției în baza investițiilor. Există o istorie îndelungată a eforturilor de reducere a corupției, diminuare a costurilor afacerii și îmbunătățire a climatului investițional în Moldova. În timp ce astfel de eforturi sunt importante fiecare în felul său, acestea vor face din Moldova și un loc atractiv pentru muncitorii migranți de a se întoarce acasă și de a-și valorifica abilitățile și economiile făcute în beneficiul întreprinderilor locale. Reconstrucția infrastructurii rurale ar fi un alt element important pentru a susține o creștere echilibrată la nivel regional în Moldova.

În al doilea rând, chiar dacă condițiile de stimulare a ofertei pentru creșterea veniturilor și producției în Moldova continuă să se îmbunătățească, diferențele de salarizare la nivel internațional vor rămâne mari, iar motivația moldovenilor de a căuta de lucru peste hotare va rămâne puternică. Prin urmare, migrația forței de muncă și remitențele vor rămâne trăsături de bază ale economiei moldovenești, chiar dacă acestea nu vor mai crește. În aceste condiții, Guvernul Republicii Moldova trebuie să caute modalități de a maximiza beneficiile migrației pentru migranți și familiile acestora, cât și pentru economia moldovenească în general, și de a minimiza costurile sociale ale migrației. Guvernele țărilor gazdă și donatorii ar putea susține careva eforturi de acest fel.

Constatările făcute în cadrul studiului OIM-CBSAXA sugerează câteva abordări. În primul rând, oportunitățile îmbunătățite de angajare legală vor ajuta la contracararea multor îngrijorări sociale și inegalități economice ce sunt cauzate de munca și șederea ilegală în țara gazdă. Migranții legali pot călători acasă mai des și sunt mai puțin predispuși la confruntarea cu traficul de ființe umane, exploatarea la locul de muncă, crime sau abuz din partea funcționarilor corupți. Întrucât mulți moldoveni sunt angajați la munci de calificare joasă și medie, multe țări gazdă găsesc că este mai ușor din punct de vedere politic de a oferi oportunități de angajare mai degrabă temporare decât permanente. Cadrul Parteneriatului de mobilitate cu UE ar putea fi utilizat nu doar pentru a promova migrația de revenire, pe care se axează în prezent Guvernul Republicii Moldova, dar de asemenea pentru a iniția negocieri cu privire la extinderea oportunităților de angajare pentru moldovenii de peste hotare. Există indicii că unele state membre ale UE ar dori să extindă în mod semnificativ programele de migrație ciclică disponibile moldovenilor, în cazul în care Guvernul Republicii Moldova ar căuta să realizeze acest lucru.

În al doilea rând, sondajul efectuat de noi arată că migranții potențiali află despre posibilele beneficii și greutăți ale migrației în primul rând de la alți migranți. Astfel de informații din prima sursă au avantajul de a cuprinde toate opțiunile relevante, pe cale legală sau pe alte căi; oricum, acestea pot să nu acorde atenția cuvenită riscurilor pe care le implică procesul de migrație. Accesul la informații obiective, imparțiale și comprehensive despre călătorie, angajare și alte chestiuni legate de migrație ar putea ajuta migranții să exploreze aceste riscuri și să evite greșeli care să coste. Organizațiile neguvernamentale ar putea fi foarte potrivite pentru a oferi astfel de informații, fără a stârni controverse de ordin politic. Acolo unde peste hotare sunt disponibile oportunități de angajare legală, migranții potențiali ar avea acces la serviciile agențiilor de angajare (oficiale sau care au obținut licență în mod transparent) care să cuprindă întregul proces de migrație.

În al treilea rând, beneficiile pentru Republica Moldova, obținute din migrația forței de muncă, vor fi îmbunătățite dacă migranții mențin legături emoționale și economice strânse cu familia și prietenii. Constatăm că în cazul migranților care intenționează la un moment dat să

se întorcă acasă nu doar remitențele sunt mai mari, ci și aceștia au tendința să investească remitențele acasă, în active financiare sau afaceri și să ofere suport financiar proiectelor comunitare. Se pare că există loc pentru o influențare mai eficientă a diasporei moldovenești, cât și pentru programele de co-finanțare a proiectelor comunitare în Moldova, unde donatorii sau Guvernul să ofere fonduri de co-participare pentru contribuțiile din partea migranților sau orice alte surse private.

În al patrulea rând, pe măsură ce tot mai mulți migranți obțin un statut legal în țările lor de destinație, aceștia deseori obțin și o cotă în sistemele de securitate socială ale acestor țări. În cazul în care dreptul la solicitările de transfer social este limitat, acest lucru poate crea impedimente pentru revenirea în Moldova. Având în vedere faptul că dreptul de transfer al pensiilor depinde de un set foarte complex de regulamente naționale, va fi necesară întreprinderea de reforme în primul rând de către țările gazdă. Guvernul moldovean poate considera Parteneriatul de mobilitate cu UE un cadru potrivit pentru a urmări această problemă atunci când aceasta devine relevantă, de exemplu în contextul migrației ciclice.

1. Introducere

Anul 2008 reprezintă un moment critic în evoluția migrației forței de muncă și remitențelor în Moldova. Începând cu sfârșitul anilor '90 numărul migranților moldoveni de peste hotare și afluxul de remitențe au crescut semnificativ de la un an la altul. Ca rezultat, veniturile disponibile ale gospodăriei, precum și cererea pentru bunurile și serviciile produse la nivel local au crescut rapid. Totuși, conform datelor Anchetei Forței de Muncă, începând cu ultimul trimestru al anului 2007 numărul migranților nu a mai crescut. Remitențele totale au mai crescut probabil în termeni de dolari SUA, valoare nominală, la sfârșitul anului 2008, dar transferurile electronice către persoanele fizice - o componentă importantă și un indicator timpuriu al remitențelor - a scăzut în noiembrie 2008 și încă o dată în ianuarie 2009. Astfel, la începutul anului 2009, pentru prima dată în mulți ani, economia moldovenească și comunitatea de politici se confruntă cu perspectiva stagnării sau chiar a scăderii migrației forței de muncă și remitențelor, cu potențiale repercursiuni majore asupra veniturilor gospodăriilor casnice moldovenești și asupra cererii de produse și servicii necomercializabile. Dacă recesiunea și criza financiară globală curentă a afectat cererea pentru serviciile muncitorilor moldoveni migranți mai mult decât în prezent, scăderea remitențelor va fi și mai pronunțată.

Astfel, cercetarea gospodăriilor privind migrația forței de muncă și remitențele, efectuată de către OIM-CBSAXA în 2008 apare într-o situație critică pentru Moldova. Această cercetare urmează cercetările similare efectuate în 2006 și 2004 și oferă informații detaliate cu privire la diverse tendințe în migrația forței de muncă și remitențe în Moldova și impactul acestora asupra gospodăriilor casnice individuale și asupra comunităților. Aceste informații ne ajută să analizăm tendințele pe termen lung care au dus la stagnarea migrației forței de muncă și remitențelor în 2008. Odată ce va deveni mai clar cum este afectată cererea pentru serviciile diverselor grupuri de muncitori migranți moldoveni de către recesiunea globală curentă, informațiile oferite de cercetare vor fi de asemenea utile în evaluarea impactului recesiunii globale asupra acestor migranți și familiilor acestora. Sondajul OIM – CBSAXA vine să completeze informația despre migrația forței de muncă și remitențe din Ancheta forței de muncă (AFM) și Cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice (CBGC) efectuate de Biroul Național de Statistică și din Balanța de plăți compilată de Banca Națională a Moldovei (BNM).

Sondajul OIM-CBSAXA reprezintă cel de-al doilea val al unui sondaj de tip panel, în cadrul căruia au fost interviewate repetat cele aproape 4000 de gospodării casnice interviewate pentru prima dată în 2006. Metoda de bază de eșantionare a sondajului este aceeași cu cea utilizată în 2006 (vezi Luecke, Omar Mahmoud, Pinger, 2007, Boxa 2.1 pentru detalii). Rata de intervieware repetată a fost înaltă, de 89 de procente în spațiul rural și 69 de procente în spațiul urban. În cazul în care gospodăriile casnice nu au putut fi interviewate repetat, au plecat peste hotare sau toți membrii au decedat, acestea au fost înlocuite în conformitate cu regulile inițiale de selectare a eșantionului. Structura de tip panel a sondajului din 2008 oferă noi informații cu privire la dinamica migrației și remitențelor la nivelul gospodăriilor casnice și persoanelor. Analiza noastră este completată de rezultatele interviurilor în grup și interviurilor personale aprofundate, efectuate în vara și la sfârșitul toamnei anului 2008; acestea au avut ca scop evidențierea evoluțiilor recente, cum ar fi schimbările condițiilor pieței de muncă în principalele țări de destinație.

Acest raport prezintă constatările cheie din cadrul sondajului din 2008, efectuat de către OIM-CBSAXA. Sondajul a avut ca rezultat crearea unei baze de date foarte cuprinzătoare care poate fi utilizată pentru a da răspuns la o varietate largă de întrebări în legătură cu migrația forței de muncă și remitențele în Moldova. În mod inevitabil, autorii au trebuit să fie selectivi

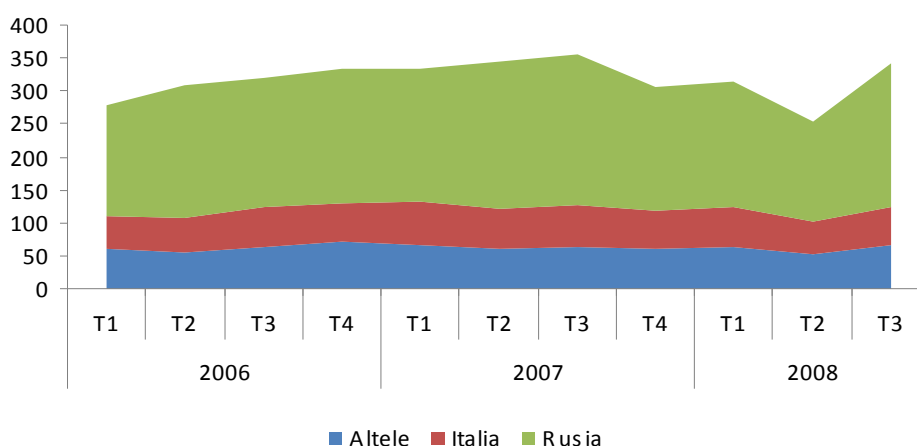
în luarea deciziilor cu privire la faptul ce material să fie inclus în acest raport. Totuși, baza de date va fi pusă la dispoziția cercetătorilor și comunității de politici prin intermediul Oficiului OIM în Moldova, astfel încât părțile interesate să poată extrage direct din baza de date orice informații ce nu sunt incluse în raport.

Raportul debutează cu discutarea tendințelor largi în legătură cu numărul muncitorilor migranți moldoveni de peste hotare și afluxurile de remitențe din 2006, pe baza informațiilor oficiale (Capitolul 2). În raport cu aceste date de bază, utilizăm constatările sondajului panel al gospodăriilor casnice OIM - CBS-AXA 2008 pentru a privi îndeaproape dinamica migrației și remitențelor și impactul lor asupra gospodăriilor casnice și comunităților. Capitolul 3 analizează modelele migrației. Capitolul 4 se concentrează pe impactul statutului legal al migranților asupra condițiilor de muncă și de trai la destinație, nivelului de remitențe și intențiilor de reîntoarcere. Capitolul 5 discută modelele de remitențe. Capitolul 6 utilizează datele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice ale Biroului Național de Statistică pentru a analiza interacțiunea dintre migrație, remitențe și distribuția venitului. Capitolul 7 analizează activitatea individuală în domeniul ne-agricole al gospodăriilor casnice cu migranți. Capitolul 8 privește îndeaproape impactul migrației și remitențelor asupra comunităților de baștină ale migranților. Capitolul 9 consideră efectele posibile ale recente crize financiare globale și recesiunii, iar Capitolul 10 prezintă implicațiile pentru politici ale analizei noastre.

2. Tendințe generale: 2006-2008

Pentru prima dată de când migrația forței de muncă a devenit un fenomen de masă în Moldova la sfârșitul anilor 1990, creșterea aparent implacabilă a numărului migranților s-a oprit în anul 2007 (Figura 2.1). Conform AFM, numărul moldovenilor care muncesc peste hotare, dar încă mai aparțin unei gospodării casnice din Moldova, a crescut până la aproape 340.000 până la al treilea trimestru al anului 2007. În al treilea trimestru al anului 2008, acest indicator era la aproape același nivel, după o scădere de trei trimestre consecutive urmată de o restabilire. Aceste fluctuații se datorează aproape integral migranților din Rusia; numărul migranților în alte țări gazdă a rămas destul de stabil pe parcursul anilor 2006, 2007 și 2008. În general, aceasta reprezintă o deviere remarcabilă de la situația anilor 1999 – 2007, când numărul muncitorilor migranți creștea constant cu aproximativ 50.000 persoane pe an.

Figura 2.1: Migranții după țările de destinație, mii (AFM)

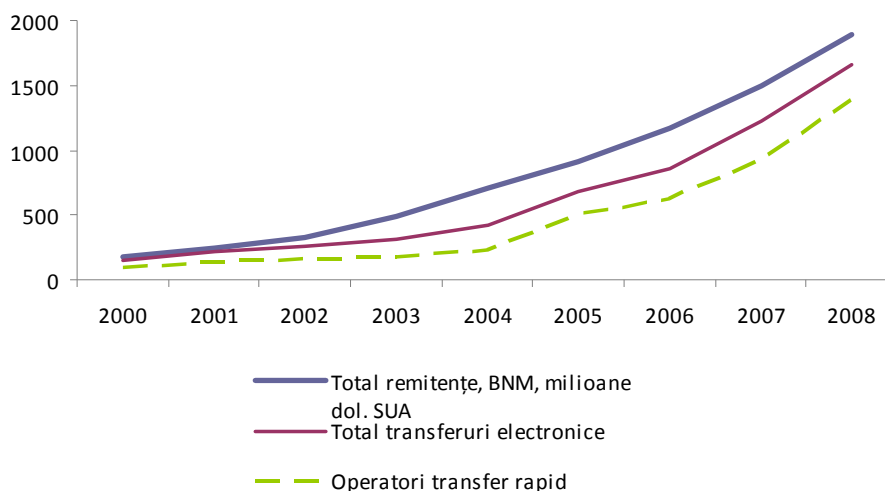

Remitențele totale au crescut de la 1,2 miliarde de dolari SUA în 2006 la 1,5 miliarde de dolari SUA în 2007 și la o sumă estimată de 1,9 miliarde dolari SUA în 2008 (Figura 2.2).¹ Cu toate acestea, transferurile electronice, care sunt o componentă importantă și un indicator timpuriu al remitențelor totale, au crescut cu doar șase procente în comparație cu anul precedent în timpul celui de-al patrulea trimestru al anului 2008, cu 50 de procente mai puțin decât în primele nouă luni ale lui 2008. Astfel, creșterea remitențelor pare să se reducă, ca și creșterea numărului de migranți aproximativ cu un an înainte.

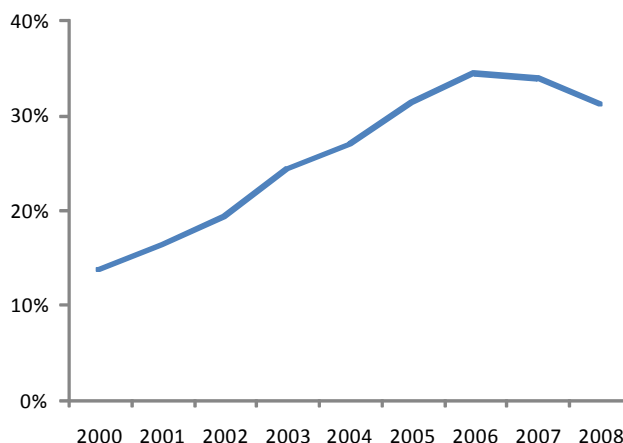
Mai mult, considerarea remitențelor doar în dolari SUA, valoare nominală, este tot mai eronată din cauza aprecierii reale a leului moldovenesc (MDL). Fiind convertite în lei moldovenești și ajustate pentru inflație, remitențele au crescut cu 4 procente în 2007 și au scăzut cu 4 procente în 2008; în raport cu PIB-ul Moldovei acestea au atins un apogeu de 35 de procente din PIB în 2006 și au scăzut la 34 de procente în 2007 și 31 de procente în 2008.

¹ Această evaluare conservativă admite că remitențele în cel de-al patrulea trimestru al anului 2008 (definite ca articole de venituri în compensarea conturilor remitențelor angajaților și muncitorilor din balanța de plăți) vor fi aceleași ca și în cadrul celui de-al patrulea trimestru al lui 2007; date reale sunt disponibile pentru remitențele din timpul primelor trei trimestre ale anului 2008.

Figura 2.2: Nivelul remitențelor, milioane dol. SUA (BNM, estimări 2008)

Figura 2.3: Remitențele, ca procent al PIB

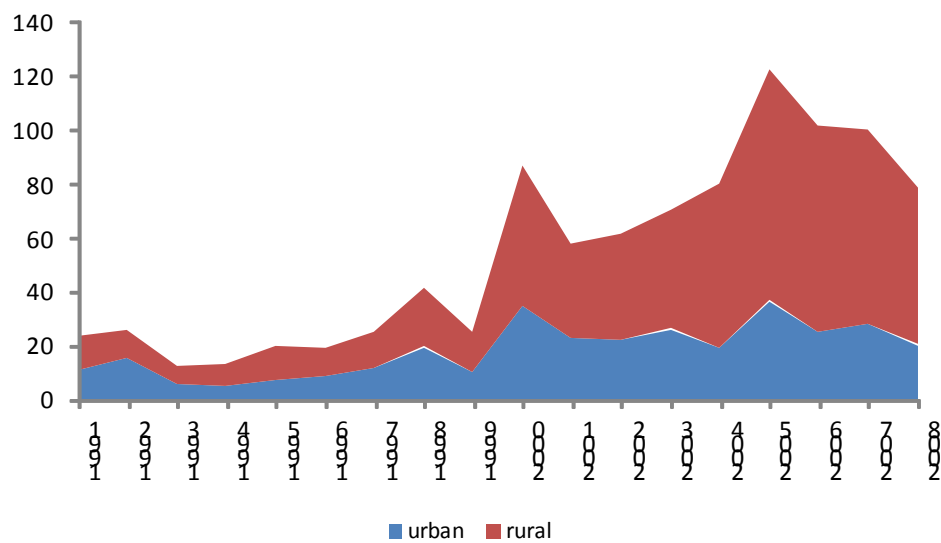
Estimările AFM a numărului de migranți se referă doar la acei migranți moldoveni care se aflau peste hotare la momentul efectuării sondajului și erau încă membri ai unei gospodării casnice în Moldova. În general, sondajul CBS-AXA arată că peste jumătate de milion de persoane apte de muncă în 2008, care făceau parte dintr-o gospodărie casnică în Moldova, au avut experiență de migrație la un moment dat în activitatea lor profesională. Grupând aceste persoane în funcție de anul primei lor plecări peste hotare, observăm că numărul migranților noi a atins apogeul în 2005 și a rămas la un nivel înalt de atunci (Figura 2.4; notați că cifrele scăzute pentru 2008 se referă doar la perioada ianuarie-august 2008, adică perioada efectuării sondajului).

Deși nu există o legătură strânsă între numărul migranților noi (după cum este arătat în figura 2.4) și numărul total al populației migrante în termen scurt, un număr stabil al noilor migranți va încetini creșterea populației migrante totale și în final îl va stabiliza. Există o distincție remarcabilă între zonele urbane, unde numărul noilor migranți a fost mai mult sau mai puțin stabil începând cu anul 2000, și zonele rurale unde numărul noilor migranți a atins valoarea maximă în 2005 și de atunci a scăzut lent. Aceste observații sprijină ipoteza că migrația în zonele rurale, dar nu și în cele urbane a atins un punct de saturație. La acest punct, majoritatea

persoanelor, parte a forței de muncă rural, deja au emigrat sau au decis să rămână în Moldova și noi migranți vor parveni în mare parte din persoanele nou intrate în forța de muncă.

Aceste tendințe majore ale numărului migranților și remitențelor sugerează ambele ar putea să se stabilească curând la nivelurile lor actuale înalte. Din perspectiva formulării politicilor, un scenariu al pieței de muncă care ar presupune o populație migrantă și remitențe destul de stabile, pare suficient să merite o analiză mai minuțioasă. În această ordine de idei, noi analizăm constatările Sondajului IOM – CBS-AXA de tip panel din 2008 pentru a înțelege mai bine modelele migrației și pentru a identifica implicațiile numărului stagnant al migranților pentru bunăstarea gospodăriei casnice, dezvoltarea economică și politicile economice din Moldova.

Figura 2.4: Numărul anual al primelor plecări în comparație cu numărul plecărilor în anul 2007, 2007=100 (OIM-CBSAXA)

3. Modele de migrație

Sondajul OIM - CBS-AXA 2008 constată că prevalența migrației, definită ca proporția migranților în populația aptă de muncă, a crescut substanțial din 2006 până în 2008 (Figura 3.1). Creșterea a avut loc aproape în toate categoriile de migranți, fie că sunt grupați după gen, locație sau nivel de educație. Utilizând definiția noastră fundamentală a migranților (cei aflați peste hotare la moment sau pe parcursul ultimelor 12 luni), numărul total al migranților a crescut de la 13 procente a populației apte de muncă în 2006 la 16 procente în 2008. Aceste rezultate corespund în mare parte cu AFM, care a constatat că numărul moldovenilor aflați peste hotare (comparabil cu categoria noastră a migranților „aflați la moment peste hotare”; vezi Figura 3.1) a sporit din 2006 până în 2007 și a rămas la acel nivel până în 2008, cu careva fluctuații în comparație cu trimestrele precedente (vezi Secțiunea 2).

Creșterea în prevalența migrației a fost în special rapidă în Chișinău, de la 6 la 9 procente; alte spații urbane au reprezentat singura categorie unde cota migranților a scăzut ușor. Prevalența migrației a continuat să fie deosebit de înaltă în rândul bărbaților (20% față de 12% în rândul femeilor) și printre populația rurală (19%). Nu există diferențe regionale pronunțate între Nordul, Centrul și Sudul Moldovei.

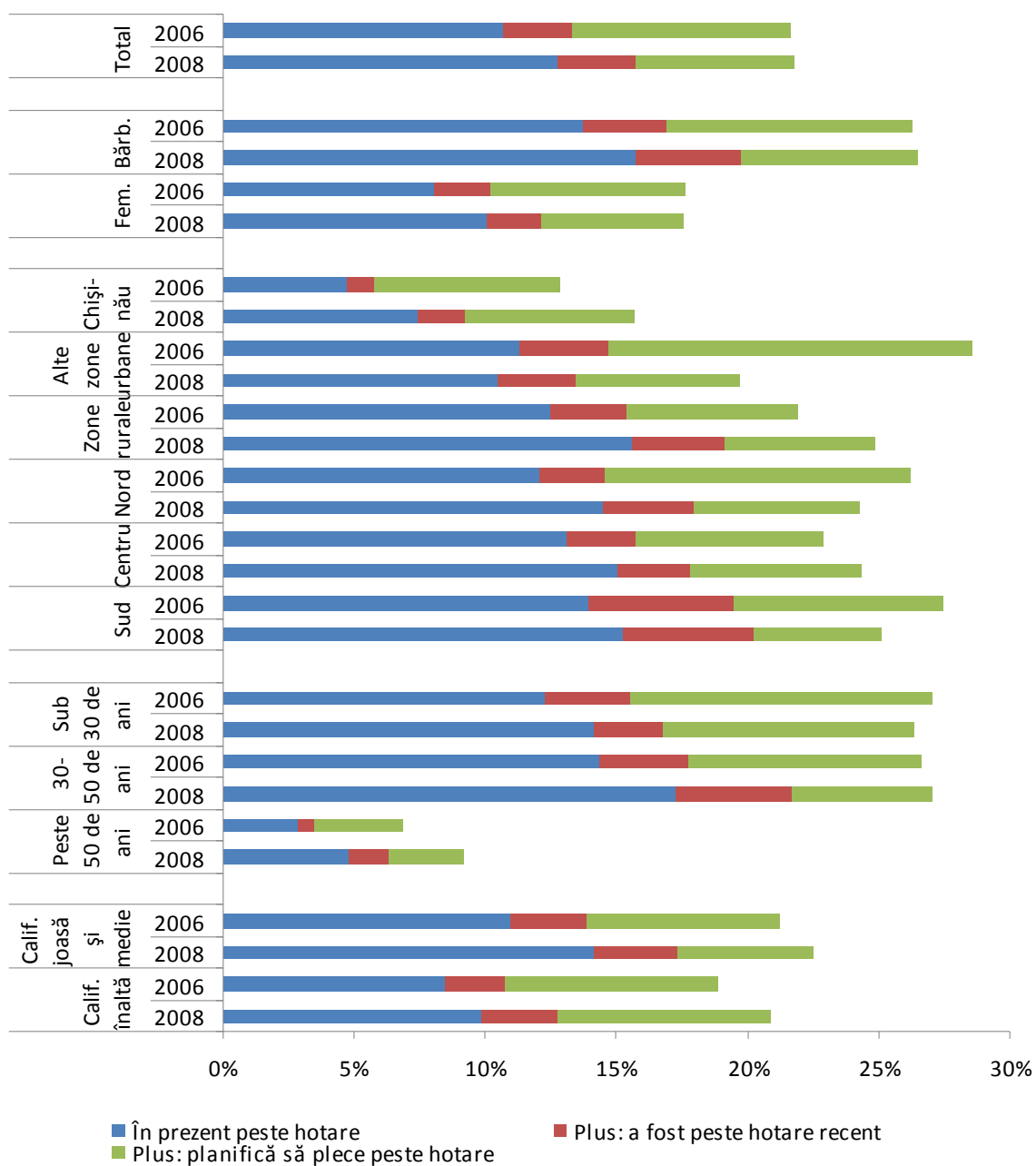
La nivel de gospodărie casnică, experiența de migrație continuă să fie mai răspândită și mai instabilă, decât ar putea sugera schimbările relativ modeste ale numărului total al migranților de la un trimestru la altul (vezi Figura 2.1). În general, sondajul CBS-AXA sugerează că peste jumătate de milion de persoane apte de muncă în anul 2008 au avut experiențe de migrație la un moment dat în viața lor profesională. Oricum, din aceștia, circa 325.000 persoane se aflau peste hotare la momentul sondajului și alte 75.000 au fost recent peste hotare.

Întrucât statutul de migrant în Moldova este mai degrabă fluid pentru multe persoane și gospodării, evoluția numărului total al populației migrante (vezi Figurile 2.1 și 3.1) reprezintă efectul net al numărului mare de migranți care se întorc acasă (fie temporar, sau pentru totdeauna) și alții care pleacă peste hotare la muncă (fie pentru prima dată sau după o ședere mai îndelungată acasă). Aceasta face dificilă precizarea evoluției în timp a populației migrante totale (definită ca cei aflați peste hotare la un moment dat de timp). În același timp, aceasta sugerează că multe gospodării casnice și indivizi pot apela la surse multiple de venit, atât peste hotare, cât și acasă (indiferent cât de modeste ar fi unele câștiguri). În fața recesiunii iminente din multe țări de destinație a migranților, sursele diversificate de venit vor permite gospodăriilor să se adapteze mai ușor la orice șocuri legate de venit, pe care le-ar putea suferi din cauza crizei.

În timp ce numărul migranților actuali sau recenți a crescut din 2006 până în 2008, numărul celor care au afirmat că intenționează să emigreze în viitorul apropiat a scăzut de la opt la șase procente în general (Figura 3.1). În rândul subgrupelor noastre de migranți, declinul a fost deosebit de pronunțat pentru alte zone urbane (de la 14 la 6%). Prin comparație, cota migranților în devenire a rămas constantă la valoare de opt procente în rândul persoanelor calificate. În general, estimarea noastră a migranților potențiali – indivizi aflați la moment sau recent peste hotare sau care planifică să emigreze în viitorul apropiat – nu s-a schimbat mult din 2006 și stă la valoarea de aproape 22 procente a forței de muncă. Această constatare este consistentă cu noțiunea că populația migrantă totală a Moldovei se stabilizează. În același timp, migrația forței de muncă rămâne o opțiune atractivă pentru persoanele cu calificare

înaltă, fapt care ar putea crea îngrijorări privind un posibil exod al creierilor pentru Moldova (Boxa 1).²

Figura 3.1: Migranți, cota în populația aptă de muncă, procente

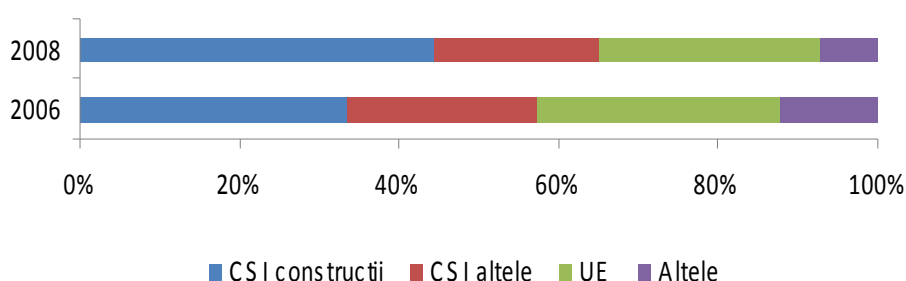
Structura panel a sondajului OIM - CBS-AXA 2008 ne oferă o indicație referitor la numărul persoanelor care și-au realizat intenția declarată de a emigra. Acest lucru este util în evaluarea puterii predictive a răspunsurilor indivizilor la această întrebare. Din cei care au afirmat în 2006 că planifică să emigreze în viitorul apropiat, 23 procente au devenit într-adevăr muncitori migranți până în 2008. Comparativ, rata de emigrare a celor care au afirmat că nu se gândeau la migrație constituie doar 8 procente. Declarațiile personalelor privind intenția lor

² Dacă șansele de a găsi un loc de muncă atractiv peste hotare sporește odată cu nivelul studiilor migrantului, migrația forței de muncă va spori și stimulenții de a obține studii mai bune. Mai mult ca atât, numărul studenților din Moldova a crescut în ultimii ani, pentru că remitențele au permis multor tineri să-și facă studiile la universitate. Ambele efecte ar putea contracara exodul de creieri.

de a migra probabil reflectă o dispoziție de moment, însă dacă circumstanțele oamenilor se schimbă în mod semnificativ, la fel se pot schimba și intențiile lor de a migra.

Distribuția migranților după țara de destinație s-a schimbat puțin din 2006 (Figura 3.2). Cota migranților în țările CSI a crescut până la aproape două treimi, în mare parte datorită numărului mai mare de persoane care lucrează în industria construcțiilor în Rusia. Mulți din acești migranți sunt bărbați, vin preponderent din zonele rurale și deseori au niveluri relativ scăzute de educație. Numărul lor mai mare reflectă probabil câștigurile reduse din agricultură din cauza secetei din 2007. Cota migranților în UE este în linii mari stabilă, în timp ce tot mai puțini migranți se află în restul țărilor. Creșterea rapidă a salariilor în Rusia începând cu anul 2006 probabil a sporit atractivitatea lucrului în Rusia, în raport cu țările de destinație alternative³. În capitolul 9 discutăm mai detaliat efectele posibile ale recesiunii iminentă din Rusia asupra veniturilor migranților.

Figura 3.2: Principalele grupuri de migranți, procente

În timp ce majoritatea migranților moldoveni încă mai aparțin unei gospodării casnice din Moldova, un număr mic, dar în creștere se stabilește peste hotare permanent. Structura panel a sondajului din 2008 ne oferă câteva informații referitor la acele gospodării casnice care au părăsit Moldova definitiv din 2006, precum și la acele persoane care (i) erau membri ai gospodăriei casnice în 2006 și (ii) acele persoane care nu mai făceau parte dintr-o gospodărie casnică în Moldova la momentul efectuării cercetării în 2008, deoarece s-au stabilit peste hotare. Constatările noastre sugerează că, în general, peste 100 000 de persoane ar fi părăsit Moldova permanent din 2006; din aceștia, aproximativ 60 000 de persoane erau membri ai gospodăriilor întregi care au plecat din Moldova. Caracteristicile socio-economice ale acestor persoane nu diferă substanțial de cele ale migranților obișnuiți, cu excepția faptului cea mai mare pondere a migranților care s-au stabilit definitiv peste hotare se află în țările Uniunii Europene.

Deși aceste estimări pot fi supuse unor incertitudini, noi suntem siguri că acestea sunt în ordinea corectă de importanță. De aceea, avem aproximativ 100.000 persoane (nu toate apte de muncă) care au plecat din Moldova permanent pe parcursul ultimilor doi ani, în timp ce numărul migranților, care încă mai aparțin unei gospodării din Moldova, definit pe larg ca să includă pe toți care au experiență de migrație pe parcursul vieții lor profesionale, este puțin peste jumătate de milion de persoane. Aceasta presupune un flux anual de 50.000 migranți permanenți chiar și acum – echivalent a zece procente din numărul persoanelor cu careva experiență de migrație sau 1,4 procente din numărul total al populației Republicii Moldova de

³ Această informație este consistentă cu distribuția migranților după țările de destinație, conform datelor AFM. Mai multe detalii despre caracteristicile socio-economice ale migranților din fiecare grup și despre motivațiile primare de a pleca în căutarea unei slujbe peste hotare pot fi găsite în Luecke, Omar Mahmoud, Pinger (2007, tabelele 3.2 și 3.3).

Boxa 1. Exodul de creieri

Mai multe persoane cu calificare înaltă părăsesc Moldova și lumea este conștientă de acest lucru: „Majoritatea celor mai buni au plecat să muncească peste hotare.” (Femeie, 43 ani, soțul în Rusia)

În căutarea unor oportunități mai bune de angajare, lumea încearcă să-și îmbunătățească viețile peste hotare: „După absolvirea unei facultăți prestigioase, mi-a fost oferit un loc de muncă, dar salariul nu m-a satisfăcut. Tot ce-mi puteam permite cu salariul meu era călătoria cu troleibuzul și chiar dacă într-o zi puteam fi promovată, toate astea nu mă satisfăceau. Tot la ce mă puteam gândi e că anii trec și eu voi avea o familie, un copil, o casă. Până la urmă, acesta este scopul omenirii.” (Bărbat, 26 ani, în Italia)

„Sora mea a absolvit Universitatea Tehnică. Împreună cu partenerul ei, ea a deschis un atelier într-un apartament. Ea a procurat două mașini de tricotat și o mașină de cusut. Ei se descurcau destul de bine, dar oricum situația lor nu a fost suficient de bună și ea împreună cu soțul ei au decis să plece.” (Femeie, 20 ani, sora în Grecia)

Ratele considerabile de emigrare agravează exodul de creieri, cu eventuale consecințe adverse pentru generațiile viitoare. „Mulți profesori și-au lăsat locurile de muncă, toți au plecat. Copiii nu au profesori, unii sunt în Moscova, alții – în Italia. Copiii învață în două schimburi. Este înspăimântător, în special la sat. E prea greu.” (Femeie, 45 ani, feciorul în Rusia).

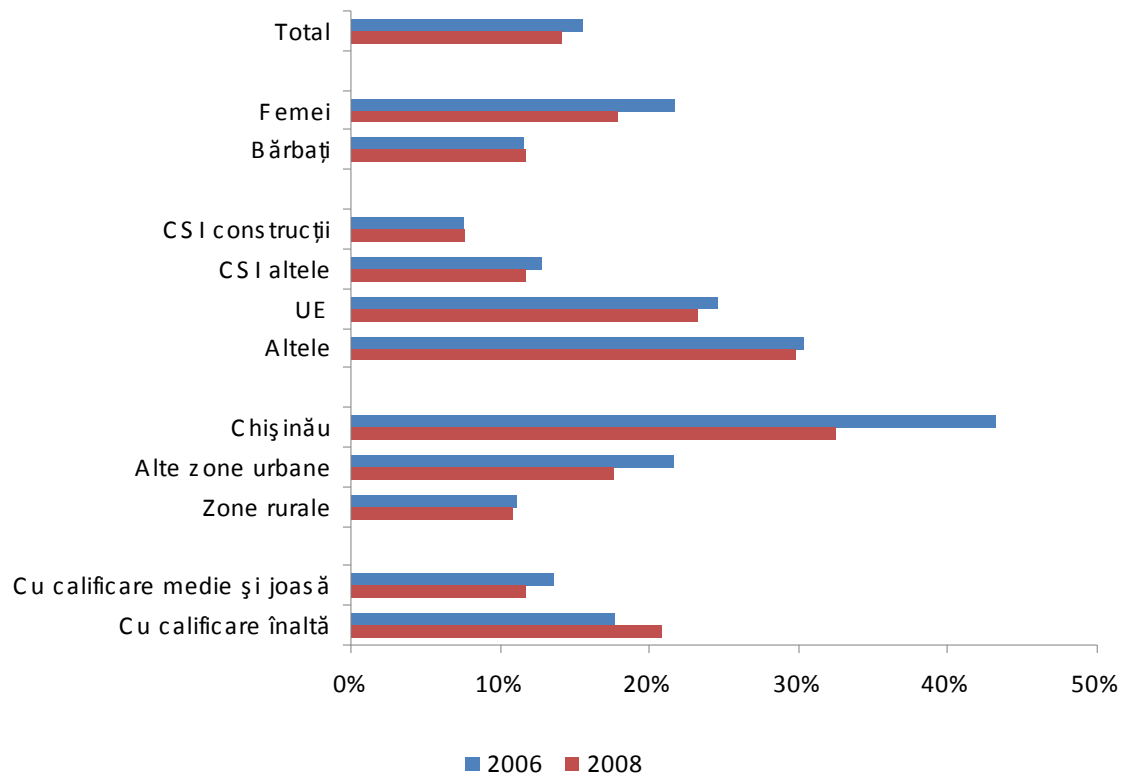
„În sat nu sunt suficienți profesori. Cândva am avut școală cu unsprezece clase, acum au rămas doar nouă clase. Sunt profesori care predau obiecte pe care nu le-au studiat niciodată și își fac temele împreună cu elevii pe care îi învață.” (Femeie, 35 ani, soțul în Rusia)

Un fenomen nou este că unii oameni pleacă din cauză că nu pot găsi colegi calificați cu care să lucreze: „Soțul meu a lucrat mereu în Moldova. El încerca să-i oprească pe toți să plece din Moldova, pentru că și aici este de lucru. Într-o zi el nu a găsit suficienți oameni pentru a-i angaja în echipa sa. El chiar a căutat persoane în satele învecinate, dar nu a găsit pe cine să angajeze. Apoi el s-a alăturat unui grup de muncitori din construcție și a plecat cu ei la Moscova. [...] Toți cunoscuții, rudele și prietenii noștri sunt peste hotare. El ar putea câștiga aceiași bani pe care îi câștigă în Moscova, dar aici pur și simplu nu are cu cine lucra.” (Femeie, 43 ani, soțul în Rusia)

circa 3,5 milioane. Oportunitățile de a emigra permanent vor spori pe măsură ce migrații moldoveni vor primi permis de reședință permanentă în țările din Europa de sud, cum ar fi Italia și Spania, iar diasporele moldovenești și rețelele migraților se vor stabili mai bine.

În același timp, cota migraților actuali care planifică în cele din urmă să rămână peste hotare a scăzut puțin de la 16 procente în 2006 la 14 procente în 2008 (Figura 3.3). Deosebit de mult acest indicator a scăzut în Chișinău (de la 43 la 32 %), în timp ce cota a rămas aproape constantă la indicatorul mic de 11 procente în zonele rurale și a crescut puțin până la 21 procente pentru migrații cu nivel înalt de educație. În general, deși nu există o grabă vizibilă de a părăsi Moldova definitiv, emigrarea permanentă continuă să fie privită ca dezirabilă de către o parte considerabilă a migraților, în special de cei din regiunile urbane și cu un nivel mai înalt de educație.

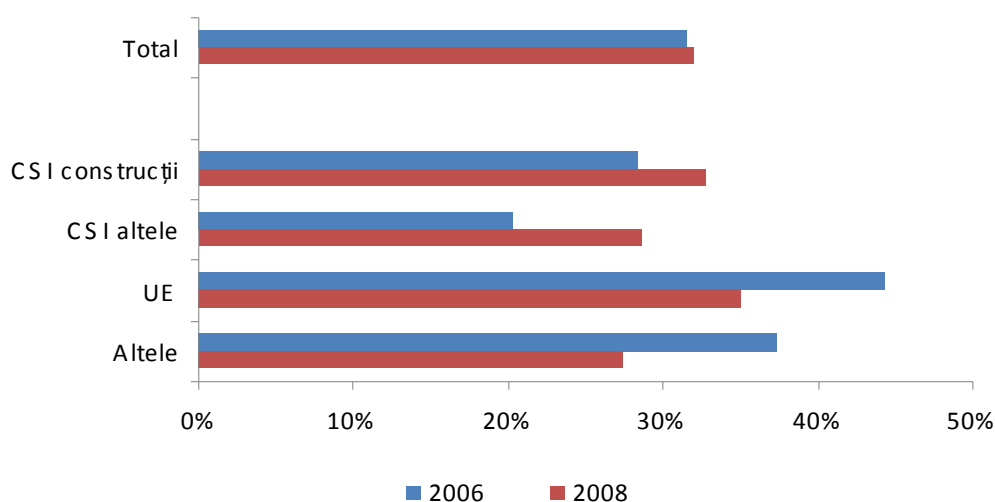
Figura 3.3: Cota migranților care planifică să se stabilească peste hotare, procente

4. Statutul legal al migranților de peste hotare

Începând cu 2006, mulți migranți moldoveni din Italia și Spania, printre alte țări de destinație din Europa de Vest, au beneficiat de inițiative de legalizare și au obținut statut legal de ședere și muncă. În același timp, politicile imigraționale din Rusia au fost împărțite între două obiective concurente: pe de o parte, contracararea declinului demografic în Rusia prin atragerea imigranților permanenți din alte țări ale fostei Uniuni Sovietice, în special din Europa; pe de altă parte, reducerea muncii ilegale prin aplicarea severă a reglementărilor referitoare la angajare la muncă și reședință. În practică, aplicarea mai severă doar a supus migranții ilegali unui risc mai mare de hărțuire din partea autorităților. Aceste tendințe ale politicilor imigraționale ale principalelor țări de destinație au un impact potențial mult mai mare asupra bunăstării migranților, familiilor lor și planurilor lor pe termen lung de a-și stabili reședința în Moldova sau peste hotare. Astfel, acest capitol analizează mai atent statutul legal al migranților moldoveni peste hotare și consecințele pentru migranți și familiile lor.

Figura 4.1: Migranți cu statut de ședere ilegal, procente

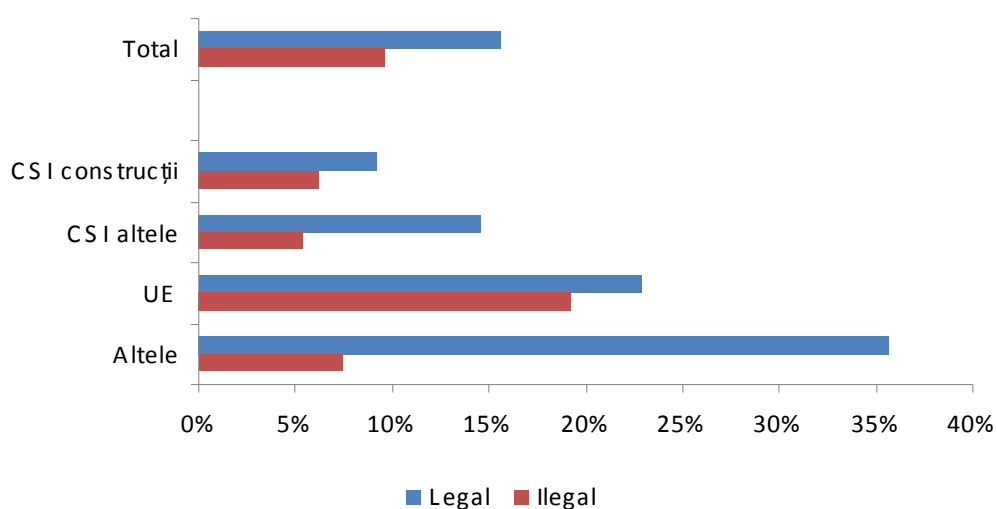
În general, aproximativ o treime de migranți se află ilegal în țările lor de destinație (Figura 4.1). Întrucât, acest indicator nu prea s-a schimbat din 2006, statutul de ședere ilegală a devenit mai răspândit în țările CSI (sau cel puțin, mai mulți migranți și membri ai familiei au devenit conștienți de aceasta din cauza aplicării mai severe a reglementărilor), în timp ce situația în UE și alte țări de destinație s-a îmbunătățit. De asemenea constatăm că migranții care rămân în țările lor de destinație pe o perioadă îndelungată reușesc deseori să obțină statut legal: din acele persoane clasificate ca migranți atât în 2006, cât și în 2008 și care în 2006 nu aveau permis de ședere, 65 procente au fost legalizați până în 2008. Aceste observații reflectă parțial campaniile de legalizare din Italia și Spania.

Pe larg, statutul de ședere ilegală tinde să facă migrația mai costisitoare, supune migranții unui risc mai mare de acțiuni ostile din partea autorităților din țările de destinație, împing migranții la angajare ilegală la muncă și reduc remitențele trimise de migranți. Cu referire la toate aspectele menționate legalizarea este de dorit nu doar din punctul de vedere al migranților și familiilor lor, dar și al țării de baștină.

Statutul de ședere legală este legat și de cota oarecum mai mare a migranților care doresc mai degrabă să se stabilească peste hotare, decât să se întoarcă în Moldova (Figura 4.6). În acest caz diferența dintre migranții legali și ilegali este mai mare pentru țările din afara CSI, altele decât țările UE, și pentru migranții din alte domenii decât construcțiile din CSI, în timp ce este mic pentru țările UE. Este de conceput că cei care doresc să se stabilească permanent în țările CSI reușesc să obțină permise de ședere, pe când mulți migranți ilegali nu se obosesc să o facă, pentru că intenționează să rămână migranți pe termen scurt în orice caz. Prin contrast, în UE mulți migranți încep cu statutul de ședere ilegală, indiferent de planurile lor pe termen lung. Aceste observații sugerează că o legalizare a migranților anterior ilegali în UE, unde restricțiile imigraționale la moment prezintă o barieră costisitoare pentru migranții moldoveni în devenire, nu ar cauza în mod necesar mai mulți migranți care să tindă mai degrabă spre migrație permanentă, decât temporară.

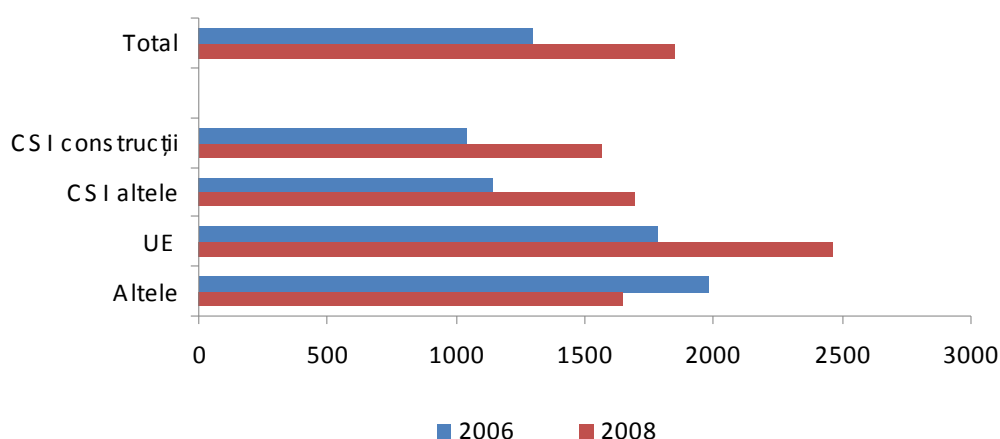
Figura 4.6: Cota migranților care planifică să se stabilească peste hotare, procente

5. Modele de remitențe

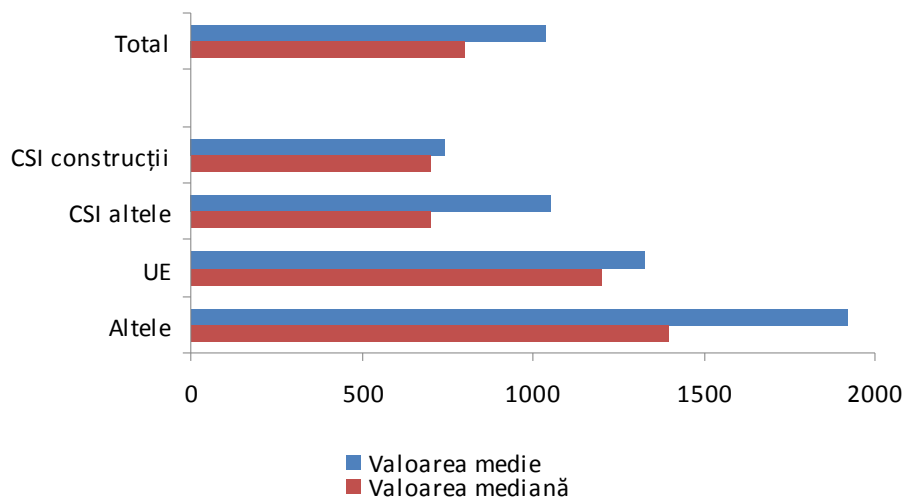
Volumul mediu al remitențelor pentru un migrant a crescut pe parcursul ultimelor 12 luni înainte de sondaj de la 1296 dolari SUA în 2006 la 1848 dolari SUA în 2008, în valoare nominală (Figura 5.1). Aceste cifre medii se referă doar la acei migranți (aproximativ două treimi din totalul acestora) care într-adevăr trimit remitențe. Migranții pot să nu trimită remitențe din diferite motive, de exemplu din motivul că vor aduce banii chiar ei înșiși atunci când vor reveni în Moldova, deoarece aceștia achită împrumuturile luate pentru a achita călătoria peste hotare sau fiindcă gospodăria nu necesită susținere la moment (atunci când migrantul nu este principalul întreținător al familiei). În timp ce se așteaptă o creștere a remitențelor, deoarece tot mai mulți migranți obțin experiență pe piața forței de muncă în țara gazdă și câștigurile lor se îmbunătățesc, creșterea observată a remitențelor în perioada anilor 2006 – 2008 reflectă parțial aprecierea monedei euro (în care sunt stabilite salariile migranților în Europa de vest) față de dolarul american. După cum a fost discutat anterior în Capitolul 2, volumul mai mare de remitențe, calculat în dol. SUA nu înseamnă tocmai venituri disponibile mai mari în Moldova, din cauza aprecierii reale a leului moldovenesc, în special în 2008.

Figura 5.1: Remitențe anuale pentru un migrant, dol. SUA

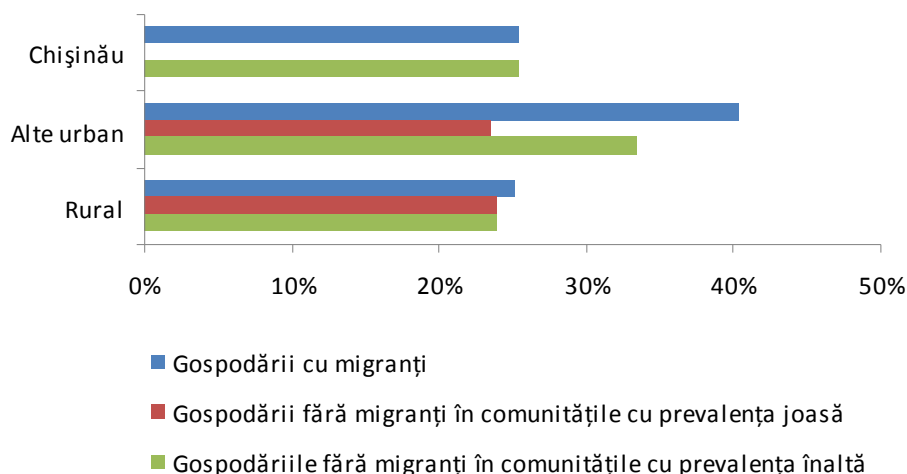
Modelul de remitențe în cadrul celor patru grupuri de migranți reflectă pe larg veniturile lunare câștigate peste hotare (Figura 5.2). Excluzând țările care nu sunt membre ale UE și CSI, remitențele și veniturile erau cele mai înalte în UE, urmate de către migranții din zona CSI care nu erau angajați în industria construcțiilor și, în sfârșit, de către migranții din zona CSI angajați în industria construcțiilor. Venitul mediu în țările care nu sunt membre ale UE și CSI pare surprinzător de înalt, cel puțin în comparație cu veniturile migranților din UE. De asemenea, e surprinzător faptul că remitențele din țările care nu sunt membre ale UE au fost mai mici decât remitențele din UE în 2008, deși venitul mediu în țările care nu sunt membre ale UE a fost mai înalt. Având în vedere faptul că numărul de observații al acestui grup este mic, câțiva migranți cu venituri foarte mari (cum ar fi SUA) pot distorsiona imaginea. Remitențele nu diferă în mod notabil în funcție de vârsta migrantului sau amplasarea gospodăriei casnice.

Figura 5.2: Veniturile în numerar, câștigate peste hotare, dolari SUA

Nivelul de trai perceput s-a îmbunătățit în perioada 2006-2008 doar în cazul a mai mult de o pătrime de gospodării casnice moldovenești (Figura 5.3).⁴ În spațiul rural, o cotă similară de gospodării casnice atât a migranților, cât și a non-migranților au perceput nivelul lor de trai ca fiind îmbunătățit, indiferent de prevalența migrației în locația gospodăriei. Dimpotrivă, în zonele urbane, altele decât Chișinău, îmbunătățirea condițiilor de trai a fost înregistrată de 40 procente de gospodării cu un migrant, peste 30 procente de gospodării fără migranți în localitățile cu o prevalență înaltă a migrației și puțin peste 20 procente în localitățile cu o prevalență joasă a migrației. Această divergență sugerează prezența efectelor benefice indirecte ale remitențelor, spre exemplu, printr-o cerere mai mare a bunurilor și serviciilor produse locale. Cu toate acestea, chiar și grupul în starea cea mai dificilă din „alte zone urbane” nu a fost la un standard mai mic decât în zonele rurale în general. În Chișinău, percepția nivelului de trai s-a îmbunătățit în mod egal pentru gospodăriile cu migranți și cele fără migranți.

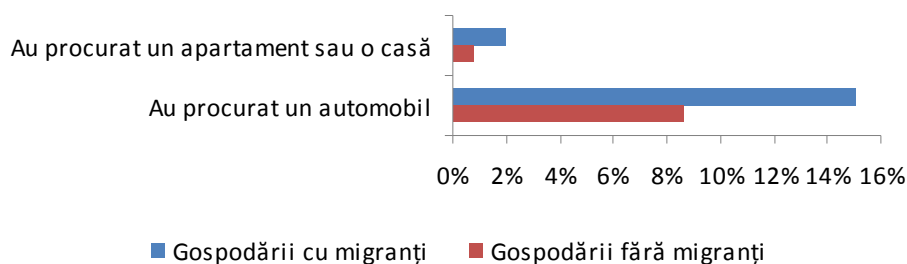
Figura 5.3: Îmbunătățirea percepției nivelului de trai 2006-2008, procente

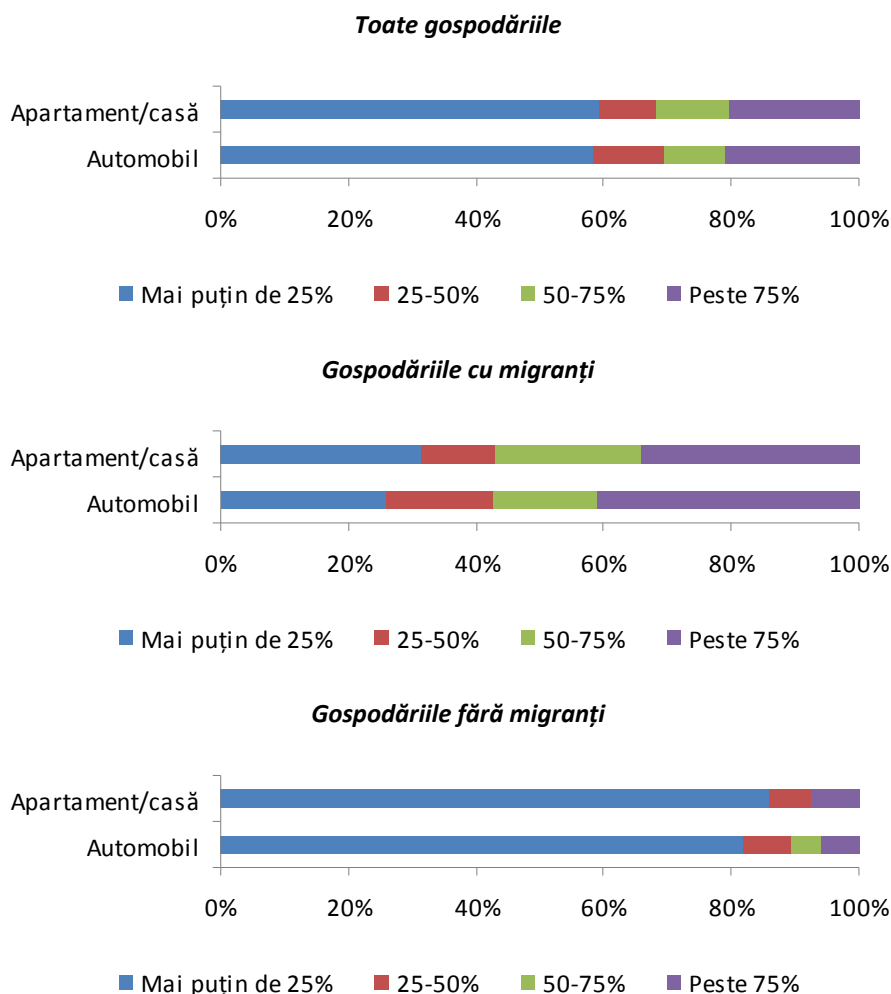
⁴ În mod notabil, aproximativ o treime din toate gospodăriile casnice au perceput că nivelul lor de trai s-a deteriorat în perioada 2006-2008. O analiză mai detaliată a faptului de ce experiențele gospodăriilor casnice deviază atât de mult, atâta timp cât PIB-ul Moldovei a crescut cu mai mult de o zecime în această perioadă nu formează ținta acestui raport.

Am avut posibilitatea să identificăm gospodăriile casnice care au achiziționat un bun major - un apartament (sau casă) sau un automobil - în timpul celor doi ani dinaintea sondajului (Figura 5.4). În cazul atât al apartamentelor, cât și al automobilelor, exista o probabilitate aproximativ de două ori mai mare ca gospodăriile casnice ale migranților să fi efectuat o astfel de achiziție în comparație cu gospodăriile fără migranți. În general, remitențele au constituit mai mult de jumătate din prețul de achiziție al bunului în aproximativ o treime din gospodăriile casnice (Figura 5.5). În mod normal, contribuția remitențelor a fost mult mai mică în cazul gospodăriilor fără migranți decât în cele cu migranți.

Figura 5.4: Achiziții de bunuri majore 2006-2008, procente

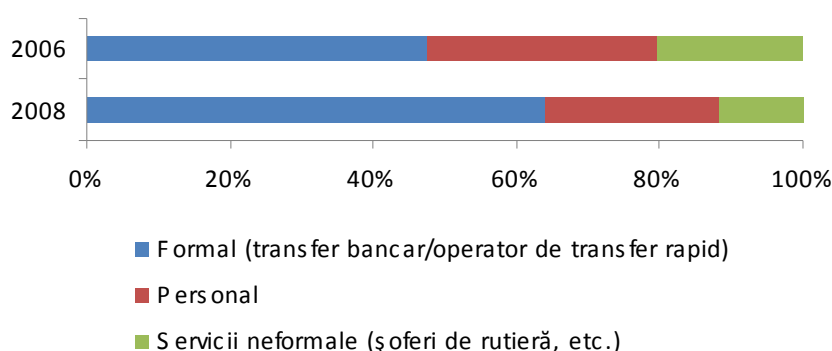

Figura 5.5: Importanța remitențelor în achiziția de bunuri majore, procente

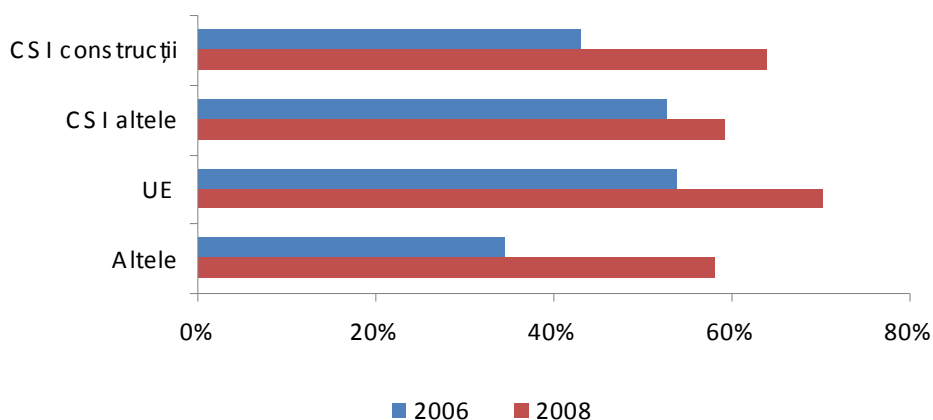
Mai multe studii sugerează că în cazul în care remitențele sunt transferate în țara de baștină prin căi formale (spre exemplu, transferuri bănești și operatori de transfer rapid), ei foarte probabil vor contribui la dezvoltarea sectorului financiar (Siegel, Luecke, 2009). În această privință, Moldova a făcut progres continuu din 2006. Căile formale sunt utilizate în primul rând de peste 60 procente de migranți în 2008, în creștere de la mai puțin de 50 procente în 2006 (Figura 5.6). Nivelul de utilizare a canalelor oficiale a crescut în toate cele patru grupuri de migranți (Figura 5.7) Cota migranților (majoritatea din UE) care utilizează în primul rând serviciile neformale ale persoanelor terțe (șoferi de rutiere, etc.) a scăzut de la 20 procente în 2006 la 12 procente în 2008. Cota transferurilor personale (prin intermediul migranților înșiși, prietenilor sau rudelor), care sunt răspândite printre migranții din țările CSI, a scăzut de la 32 la 24 procente, ceea ce este remarcabil, deoarece cota migranților în țările CSI a crescut în aceeași perioadă.

Figura 5.6: Principalele căi de transfer al remitențelor, procente

În Republica Moldova, căile formale de transfer pot fi accesate doar prin filiale băncilor, pentru că actele normative prevăd că operatorii de transfer rapid trebuie să opereze serviciile lor prin intermediul băncilor comerciale, și nu prin propriile oficii. Ușurința accesului la filiale bancare pare să joace un rol limitat în alegerea căii de transfer de către migranți și gospodăriile. Din gospodăriile localizate în raza de 2 km a unui oficiu bancar, 70 procente utilizează serviciile formale, comparativ cu 60 procente din restul gospodăriilor.

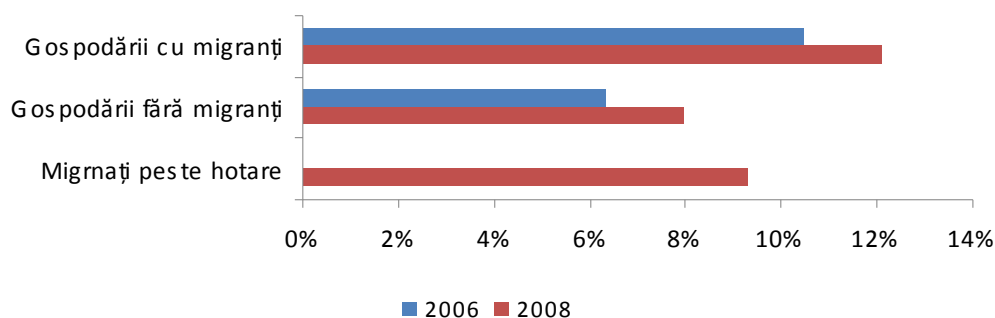
Figura 5.7: Utilizarea căilor formale de transfer, procente

Începând cu anul 2006, cota gospodăriilor care au un cont bancar curent a crescut până la 12 procente de gospodării cu migranți și doar puțin mai mult de opt procente de gospodării fără migranți (Figura 5.8). Această discrepanță sugerează că remitențele oferă stimulenți pentru utilizarea serviciilor bancare, în acest fel contribuind la dezvoltarea financiară (Rios Avila și

Schlarb, 2008, confirmă acest lucru într-o analiză econometrică în baza sondajului OIM - CBS-AXA din 2006). În același timp, cota gospodăriilor „bancarizate” este mai mică decât cota gospodăriilor care primesc remitențe. Întrucât deseori remitențele nu vor fi cheltuite imediat și multe gospodării cu migranți au economii considerabile, pare să existe spațiu pentru a oferi gospodăriilor mai multe servicii financiare, începând cu conturi curente și de depozit.

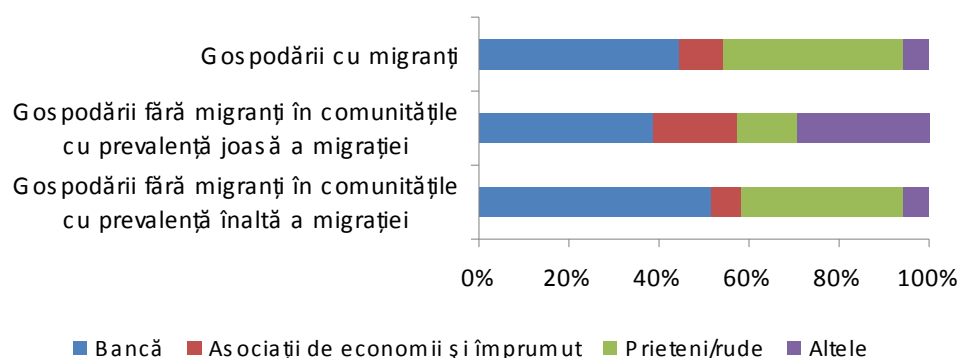
Figura 5.8: Deținerea conturilor bancare curente, procente

Faptul că operatorii de transfer bănesc în Moldova lucrează exclusiv prin intermediul băncilor comerciale, pentru bănci ar fi mai ușor să stabilească contacte cu migranții și familiile lor. În același timp, experiența pierderii economiilor populației urmare a destrămării Uniunii Sovietice, precum și nivelul scăzut de cultură financiară pare să oprească mulți moldoveni să beneficieze de serviciile financiare oferite de bănci. Va trebui să treacă neapărat ceva timp pentru a depăși aceste rezerve adânc localizate. Deși datele internaționale comparabile referitoare la acest aspect sunt puține, informația limitată disponibilă (Claessens, 2006) sugerează că în multe economii în curs de dezvoltare și în tranziție cota gospodăriilor care utilizează instituțiile financiare formale este la fel joasă.

Sondajul nostru oferă dovezi sugestive că remitențele contribuie de asemenea la rețelele financiare neformale (Figura 5.9). Gospodăriile fără migranți din comunitățile cu prevalență înaltă a migrației se bazează pe credite de la prieteni și rude în aceeași măsură ca și gospodăriile cu migranți și considerabil mai mult decât gospodăriile fără migranți din comunitățile cu prevalență joasă a migrației. De asemenea, mai probabil ei vor fi obținut inițial un împrumut (zece procente față de șase procente în comunitățile cu prevalență joasă).

Figura 5.9: Surse de credit, procente

6. Remitențele și distribuția venitului⁵

O modalitate prin care migrația și remitențele ar putea afecta bunăstarea socială în Moldova este prin impactul lor asupra distribuției venitului. Este bine demonstrat că remitențele au contribuit la reducerea sărăciei absolute din Moldova, după cum este perceput chiar de gospodăriile casnice (Luecke, Omar Mahmoud și Pinger, 2007). Oricum, dacă remitențele ar fi fost primite predominant de segmentele cu venituri înalte ale populației, coerența socială ar fi putut fi compromisă pînă la urmă și considerațiunile de dreptate și echitate ar fi chemat la acțiuni de corectare.

Distribuția relativă a venitului ar putea deveni mai inegală, dacă stimulenții pentru migrație sau barierele în calea migrației ar fi diferite în cadrul grupurilor de abilități sau venituri. A priori, aceasta ar putea constitui o problemă majoră în Moldova, deoarece cota migranților în populația aptă de muncă este mai degrabă înaltă în multe grupuri socio-economice – cu calificare înaltă și joasă, urbane și rurale, femei și bărbați (Figura 3.1). Întrucât migrația spre UE este evident costisitoare și necesită mari investiții de la început, pe care nu și le-ar putea permite gospodăriile sărace, constrânse de credite, migrația spre țările CSI oferă o alternativă mai ieftină, care ar putea fi viabilă pentru majoritatea moldovenilor (Figura 4.2).

Pentru a analiza mai minuțios rolul remitențelor în bugetele gospodăriilor casnice ale mai multor grupuri de venituri, noi ne bazăm pe datele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice din 2007, compilate de BNS. Veniturile gospodăriilor sunt exprimate comparativ cu gospodăriile de diferite mărimi prin divizarea numărului membrilor gospodăriei „echivalenți adulților”. Această procedură standard este bazată pe noțiunea că pentru a obține același nivel de bunăstare, copiii au necesități de consum mai mici decât adulții, o gospodărie casnică compusă din două persoane are nevoie de mai puțin decât dublul venitului lunar unei gospodării de o persoană (deoarece facilitățile sunt folosite în comun, se fac economii considerabile în activitățile de gospodărie, etc.).

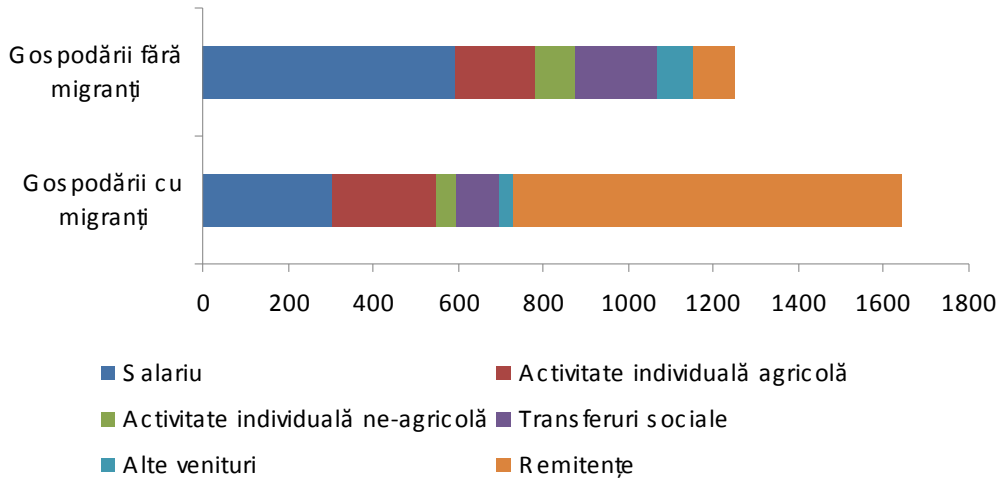
Venitul mediu lunar al gospodăriilor cu cel puțin un migrant constituie 1.643 MDL pentru un adult echivalent în 2007, circa cu o treime mai mare decât al gospodăriilor fără migranți, care constituie 1.256 MDL (Figura 6.1). Remitențele au constituit 58 procente de venituri în gospodăriile cu migranți, față de 15 procente în gospodăriile fără migranți; acestea din urmă constituie remitențele din partea foștilor membri ai gospodăriei sau migranți neînrușiți. După cum e și de așteptat, venitul din salariu a fost mult mai mic în gospodăriile cu migranți, decât în cele fără migranți (19 față de 47 %).

O evaluare a impactului remitențelor asupra veniturilor gospodăriei casnice este fundamental complicată de faptul că migranții nu sunt un eșantion aleatoriu al populației. Migranții par să se deosebească în diferite moduri de cei care au ales să nu migreze, de exemplu prin faptul că apreciază venitul suplimentar mai mult decât viața de familie, că sunt gata să se împace cu condiții foarte proaste de trai pentru a obține un venit suplimentar, să se supună unor riscuri mai mari, să depună mai mult efort în lucru, etc. Având aceste trăsături, mulți migranți pot obține venituri mai mari decât semenii lor care nu sunt migranți, chiar dacă au ales să rămână în Moldova. În pofida acestor preocupări, Figura 6.1 arată că gospodăriile cu migranți depind crucial de remitențe pentru trai. În mediu, doar venitul local nu ar fi suficient să susțină gospodăriile cu migranți pe orice durată de timp, spre exemplu, dacă migranții ar trebui să se întoarcă acasă din cauza lipsei locurilor de muncă în țările de destinație.

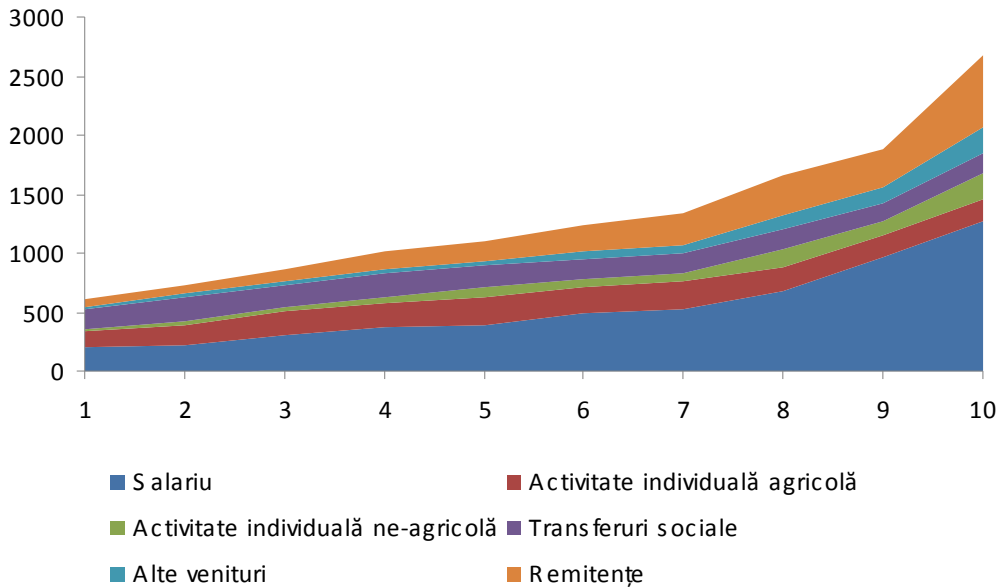
⁵ Acest capitol se bazează pe informația oferită de echipa Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) a Biroului Național de Statistică, pentru susținerea căreia îi suntem foarte recunoscători.

Figura 6.1: Veniturile pentru un adult echivalent, MDL (CBGC 2007)

În diferite grupuri de venituri, atât nivelul remitențelor cât și cota lor în venitul disponibil al gospodăriei a crescut odată cu venitul (Figura 6.2). În timp ce cele mai sărace zece procente de persoane (prima decimă, în termeni de cheltuieli pentru consum) au primit 15 procente din venitul disponibil al gospodăriei din remitențe, această cotă a crescut până la 31 procente pentru cele mai bogate 10 procente (a zecea decimă). În mod similar, venitul din salariu a crescut de la 33 procente pentru prima decimă la 47 pentru a zecea decimă.

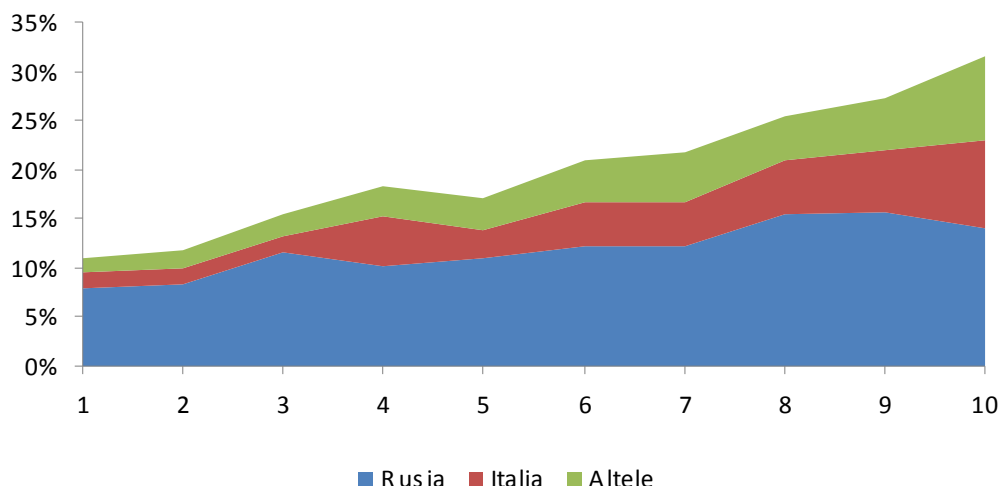
Figura 6.2: Veniturile pentru un adult echivalent, MDL (CBGC 2007)

Parțial, cota remitențelor în veniturile înalte ale gospodăriilor mai înstărite se datorează prevalenței mai mari a migrației în această grupă (Figura 6.3). Dacă prevalența migrației, măsurată după cota persoanelor care trăiesc în gospodării cu migranți, este aproape peste zece procente în prima decimă, ea crește la 33 procente în a zecea decimă. Cu alte cuvinte, este puțin probabil ca o gospodărie, care are un migrant ce trimite remitențe, să se afle în cea mai joasă decimă din punct de vedere al distribuirii veniturilor. Cea mai mare parte a creșterii prevalenței migrației de rând cu venitul gospodăriei revine tuturor țărilor de destinație, în afară de Rusia; aceste țări joacă un rol foarte mic pentru gospodăriile din prima decimă,

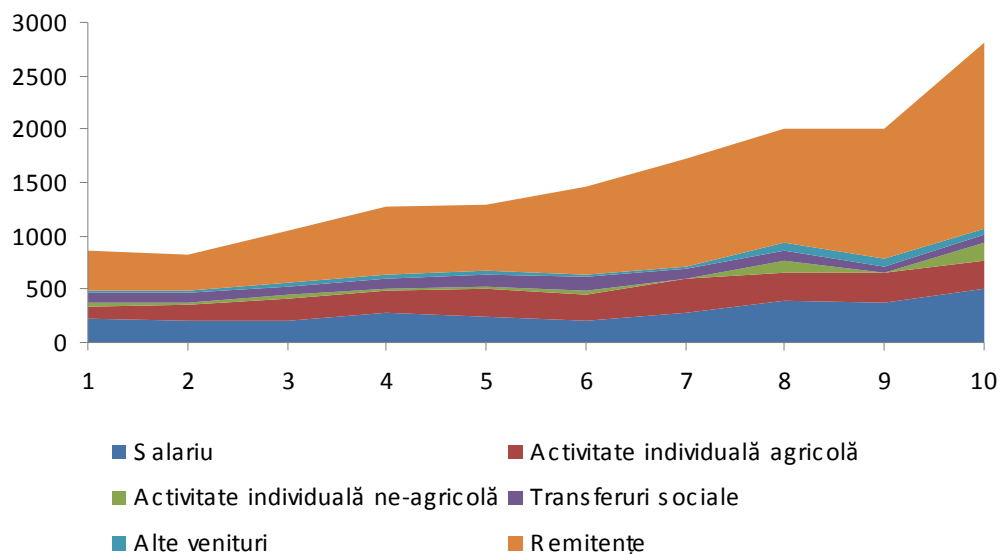
oricum lor le revine jumătate de persoane în gospodării cu migranți în decima a zecea. Costurile relativ mari de migrație spre aceste țări, combinate cu câștigurile mai mari ale migranților explică de ce acestea sunt destinații mai importante pentru gospodăriile mai înstărite.

Figura 6.3: Prevalența migrației, procente (CBGC 2007)

În același fel, dacă considerăm doar gospodăriile cu migranți, cota remitențelor în venitul disponibil crește aproape continuu în grupurile de venituri, de la 45 procente în prima decimă la 64 procente în a zecea decimă (Figura 6.4). Deși veniturile care provin nu din remitențe își pierd din importanță relativă la nivelul veniturilor mai mari, ele oricum cresc de la 474 MDL în prima decimă la 1024 MDL în decima a zecea.

Figura 6.4: Veniturile pentru un adult echivalent doar în gospodăriile cu migranți, MDL (CBGC 2007)

În general, rămâne complicat de făcut concluzii ferme privind impactul migrației și remitențelor asupra distribuției veniturilor pentru că scenariul alternativ nu este bine definit. În lipsa migrației, mulți migranți actuali ar putea oricum obține venituri mai mari decât cei care nu sunt la moment migranți, pentru că ei se deosebesc prin trăsăturile lor personale care

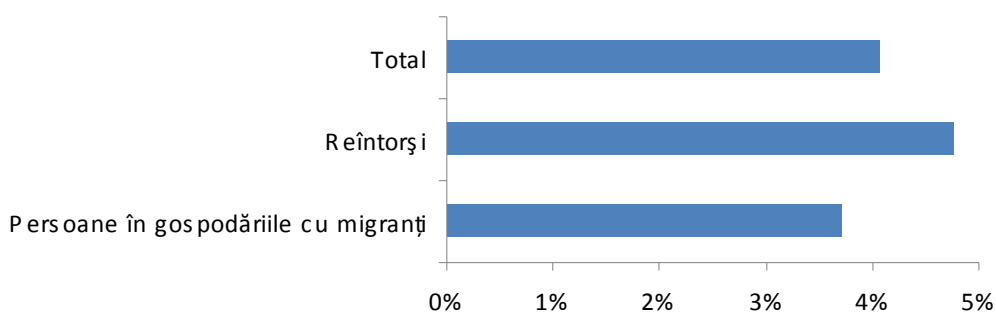
le oferă capacitatea de a obține venituri mai mari. Indiferent de aceste calificări, este clar că gospodăriile cu migranți sunt în mediu cu o treime mai bogăți, în termeni de venit al gospodăriei pentru un adult echivalent, decât gospodăriile fără migranți. Aceste diferențe în venituri creează tensiuni sociale în fostele comunități foarte strânse; În capitolul 8 se discută despre efectele migrației și remitențelor asupra comunității mai detaliat.

Mai mult ca atât, odată cu creșterea venitului gospodăriilor printre decimele de venituri, prevalența migrației și cota remitențelor în venitul gospodăriei de asemenea crește. Cea mai plauzibilă concluzie din aceste dovezi este că toate grupurile de venituri sunt într-o stare mai bună în rezultatul migrației și remitențelor, multe gospodării sărace fiind salvați probabil de sărăcie. În același timp, gospodăriile mai înstărite beneficiază semnificativ mai mult de pe urma migrației și remitențelor decât gospodăriile mai sărace.

7. Activitatea individuală ne-agricolă și migrația de revenire

O cale prin care migrația ar putea contribui la dezvoltarea economică este prin reducerea constrângerilor financiare pentru antreprenorii în devenire în gospodăriile casnice care primesc remitențe. Astfel, membrii gospodăriei rămași în gospodăriile cu un migrant peste hotare sau chiar migranții reîntorși ar putea considera că este mai posibil să-și deschidă propria întreprindere. Oricum, după cum a fost indicat în secțiunea precedentă, venitul din activitatea individuală ne-agricolă joacă un rol la fel de mic în gospodăriile cu migranți, ca și în gospodăriile fără migranți (vezi Figura 6.1). Aceasta observație este valabilă și atunci când examinăm ratele de activitate individuală a persoanelor apte de muncă care nu au migrat (Figura 7.1). Antreprenoriatul în gospodăriile cu migranți este la fel de comun ca și pentru populație în general, și rămâne destul de mic, la valoarea de 4 procente a populației apte de muncă.

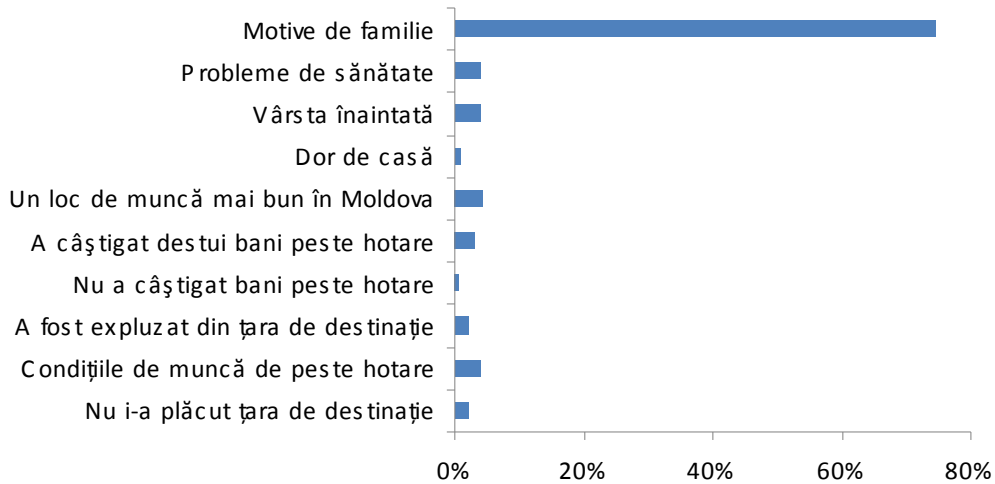
Figura 7.1: Rata activității individuale ne-agricole, procente

Același lucru este adevărat și pentru un număr considerabil de migranți reîntorși. Sondajul OIM - CBS-AXA sugerează că în general sunt peste 100.000 persoane care s-au întors în Moldova și nu planifică să plece din nou. În comparație cu alți migranți, cei reîntorși sunt mai probabil femei, căsătoriți, migranți sezonieri, cu studii mai puține și săraci. În plus, marea majoritate a celor care s-au reîntors recent în Moldova au făcut-o mai degrabă din motive personale, și nu economice; pe lângă aceasta, pentru a nu mai fi separați de familiile lor (Figura 7.2). Prin comparație, doar patru procente au indicat un loc de muncă mai bun ca fiind motivul principal al întoarcerii în Moldova. În general, circa două treimi din migranții apti de muncă reîntorși reușesc să se încadreze pe piața muncii din Moldova; dintre aceștia mai mult de jumătate lucrează în același sector unde au lucrat și înainte de migrare. De aceea, se pare că pentru multe din aceste gospodării migrația a fost asociată cu costuri (sociale) mai înalte, decât s-au așteptat membrii ei. În aceste condiții nu este greu de înțeles de ce așa puține persoane reîntoarse au capacitățile și perspicacitatea de afaceri necesară pentru crearea unei afaceri. De fapt, majoritatea migranților reîntorși sunt angajați sau lucrează în propriile gospodării agricole.

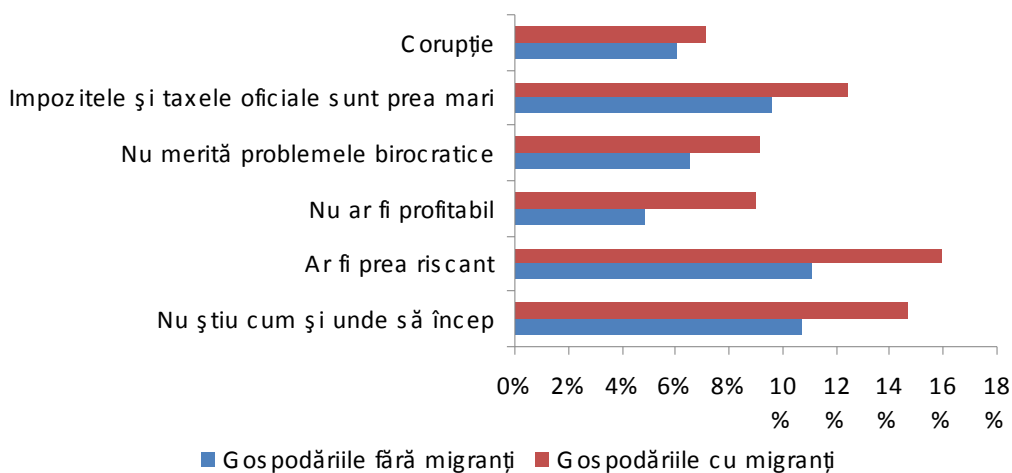
Deși nu există diferențe în ratele actuale de desfășurare a activității individuale între gospodăriile cu migranți și cele fără migranți, tabloul se prezintă altfel în cazul planurilor pentru viitor. Este semnificativ faptul că mai multe gospodării cu migranți decât fără migranți au indicat interesul de a iniția o afacere (11 față de 8 %). Această contradicție aparentă este explicată probabil de faptul că gospodăriile cu migranți sunt și mai conștiente de problemele ce pot apărea la lansarea unei afaceri (Figura 7.3). Principalele bariere la investiții par să fie climatul de afaceri general și riscurile economice.

Figura 7.2: Motivul principal de întoarcere în Moldova, procente

În concluzie generală, gospodăriile cu un membru productiv peste hotare nu par să joace un rol de frunte în investirea în întreprinderi mici. În cele din urmă, majoritatea migranților au plecat pentru că din punct de vedere economic ei au constatat că este mai atractiv să lucreze peste hotare, decât în Moldova. De aceea, pare să nu fie plauzibil faptul că doar accesul la remitențe și economiile de peste hotare va determina gospodăriile casnice cu migranți să investească în propriile afaceri. Nu trebuie să ne așteptăm că migranții vor juca „simultan rolul de muncitori, persoane care economisesc, investitori și producători” (Taylor 1999, p. 74). Măsurile de politici menite să sporească utilizarea productivă a remitențelor ar trebui mai degrabă să încerce să îndrepte aceste fonduri spre sectorul financiar, care apoi le face disponibile tuturor producătorilor locali care doresc și sunt capabili să investească mai mult. De aceea, îmbunătățirea cunoștințelor financiare și acordarea unor servicii financiare atractive și credibile, precum și formalizarea fluxurilor de remitențe rămân pași cruciali pentru promovarea dezvoltării sectorului financiar.

Figura 7.3: Motive de a nu iniția o afacere, procente (sunt posibile răspunsurile multiple)

Boxa 2. Bariere la investiții

În mare parte, remitențele sunt folosite pentru cheltuielile zilnice de consum. În cazuri rare remitențele sunt canalizate în investiții productive. Existența unor bariere majore la investiții contribuie la această situație: „După ce a plecat soția mea, eu am inițiat o mică afacere. Dar aceasta s-a dovedit a fi imposibil: cerințe mari, impozite mari... Nu am putut înregistra compania, pentru că aveam nevoie de prea mulți bani. Îndată ce te înregistrezi, ai ștampilă și cont bancar, vin autoritățile fiscale și trebuie să le plătești, dar profitul nu vine deodată.” (Bărbat, 36 ani, soția în Italia)

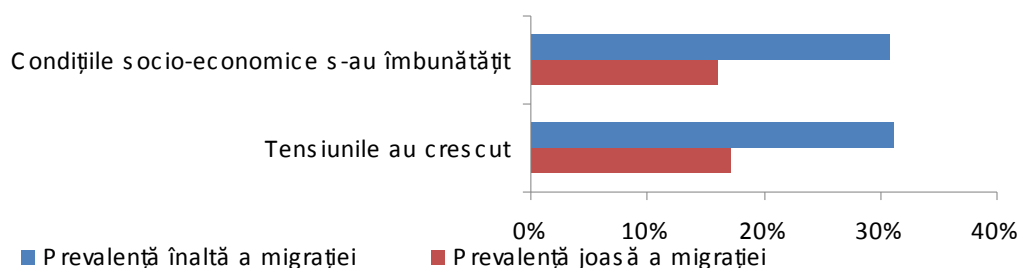
„Eu tot am pornit o afacere, dar a fost imposibil să mă conformez tuturor cerințelor legale. Unicul mod de a face acest lucru este prin furt și minciună. Dar în așa caz ești mereu stresat. Tot te gândești „Oare voi fi prins astăzi?” Este imposibil de lucrat. Controalele vin unu după altul. În conformitate cu legea, aceste verificări trebuie făcute mai rar, dar ei le fac când vor. Și cine vrea, desigur. Ei creează regulile; eu deja nu mai știu ce să fac...” (Femeie, 48 ani, soț în Italia)

„Eu am o masă la piață. Verificările au loc cel puțin o dată în săptămână, uneori și de două sau trei ori pe săptămână. Nu este necesar să le dai bani. Ei iau și marfa pe care o vinzi. Într-o zi vor cafea, în alta ceai, apoi văd niște ciorapi scumpi și îi vreau. Mă costă în jur de 200 lei să mă lase în pace. Nu mai plătești statului; le plătești lor și o perioadă de timp ai liniște.” (Femeie, 34 ani, soțul în Italia)

8. Diaspora și efectele asupra comunității

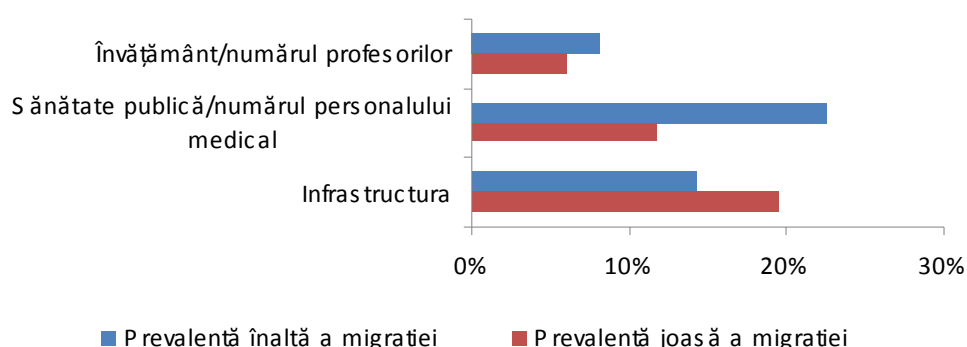
Au fost exprimate multe preocupări referitor la impactul social al migrației și remitențelor asupra comunităților locale. Dacă Capitolul 6 a demonstrat că remitențele sporesc venitul și contribuie destul de considerabil la îmbunătățirea condițiilor de trai, diferențele percepute de venit între gospodăriile cu și fără migranți pot tensiona vizibil coeziunea socială din cadrul comunităților.

Figura 8.1: Impactul perceput al migrației asupra comunităților, procente

Într-adevăr, pare să existe un compromis între beneficiile economice și sociale, dacă vom compara anumite aspecte ale calității comunității de viață între comunitățile atât cu prevalență înaltă, cât și joasă a migrației (Figura 8.1). În comunitățile cu prevalență înaltă, mult mai multe gospodării afirmă că condițiile socio-economice generale s-au îmbunătățit pe parcursul ultimilor cinci ani (31 față de 16%). Aceasta se poate datora în parte cererii create de remitențe pentru bunurile și serviciile produse local, ceea ce a contribuit la răspândirea câștigurilor de pe urma migrației și în afara gospodăriilor cu migranți. În același timp, cu toate acestea, 31 procente de gospodării din comunitățile cu prevalență înaltă indică faptul că tensiunile în cadrul comunității s-au intensificat. Aceasta pare să fie o preocupare mai puțin importantă în comunitățile cu prevalență joasă a migrației (17%). Este interesant că gospodăriile cu și fără migranți evaluează situația în mod foarte similar.

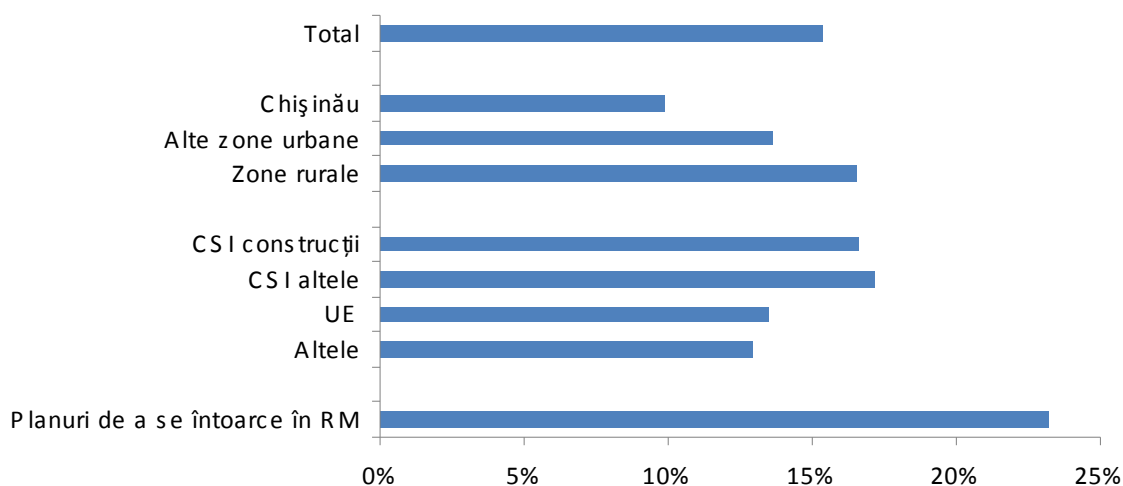
Figura 8.2: Caracteristicile comunității care s-au deteriorat, procente

În general, un șir de trăsături ale comunității par să se fi deteriorat pe parcursul ultimilor ani (Figura 8.2). În primul rând, au fost exprimate îngrijorări cu privire la declinul infrastructurii, cum ar fi drumurile, canalizarea și aprovizionare cu gaz, precum și disponibilitatea serviciilor de sănătate publică. Ultimul punct este subliniat proeminent în comunitățile cu o prevalență înaltă a migrației. Această constatare sugerează că oportunitățile potențiale de câștig prin plăți private mai mari făcute de pacienți mai bogați în localitățile afectate mai mult de migrație nu constituie un stimulente suficient de bun pentru lucrătorii din sfera medicală să rămână în

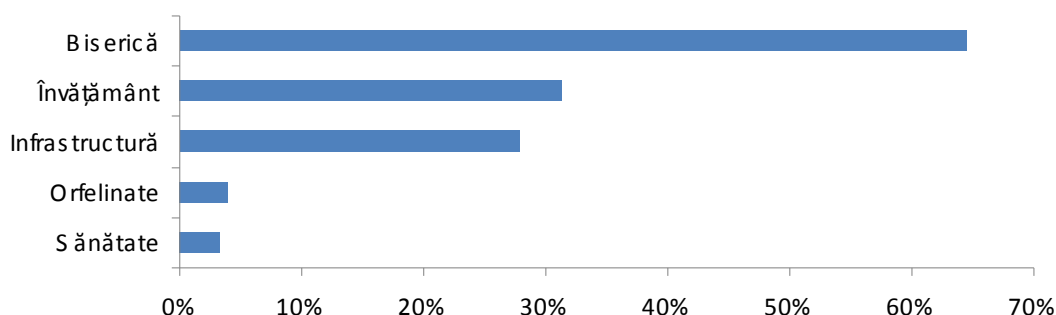
comunitate. Contrar dovezilor sporadice, doar câteva gospodării casnice consideră deteriorarea sistemului școlar o problemă majoră. Pe lângă această, nu există diferențe mari a acestor percepții între comunitățile cu prevalență înaltă și joasă a migrației. Aceasta este remarcabil, pentru că profesorii din comunitățile cu mulți migranți ar putea fi supraîncărcați, întrucât ei se ocupă deseori de copiii ai căror părinți sunt plecați peste hotare și respectiv au nevoie de mai multă atenție. Îngrijorările privind infrastructura fizică sunt cumva mai caracteristice comunităților cu o prevalență mai joasă a migrației. Aceasta poate fi legat de faptul că mulți migranți donează fonduri pentru proiecte comunitare (Figura 8.3).

Figura 8.3: Cota migranților care fac donații, procente

În general, 15 procente de migranți au făcut donații pe parcursul ultimelor 12 luni. Predilecția de a face donații pare să fie mai mare în comunitățile mai mici, unde coeziunea socială este mai puternică și unde donațiile pot face o diferență mai mare în mod indiscutabil. Respectiv, cota migranților care fac donații este mai înaltă în comunitățile rurale (17%) și mai mică în Chișinău (10%). Mai mult ca atât, nivelul de atașament față de comunitate este încă un factor determinant pentru donațiile în folosul comunității. Migranții sezonieri, cum sunt majoritatea migranților CSI, care pleacă și vin și petrec perioade considerabile în Moldova, tind să contribuie mai des la proiecte comunitare. Migranții care se așteaptă să se întoarcă în Moldova pentru totdeauna sunt în special predispuși să doneze fonduri (23%).

Figura 8.4: Donații în folosul instituțiilor comunității, procent al migranților care fac donații

Aproape două treimi din migranții care fac donații sprijină cauze religioase, iar aproape o treime susțin proiecte în educație și infrastructură (Figura 8.4). În timp ce donațiile

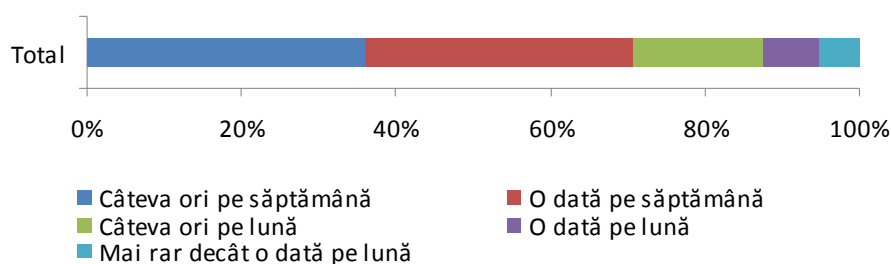
migranților au contribuit probabil la multe proiecte co-finanțate de Fondul de Investiții Sociale din Moldova, există foarte puține instituții cum ar fi asociațiile localității de baștină sau fonduri sociale de co-participare care ar servi drept un vehicul pentru donații și investiții suplimentare în infrastructura comunală. Experiența internațională arată că o abordare instituționalizată a donațiilor migranților în folosul comunității ar putea consolida motivația de a dona, precum și pentru utilizarea eficientă a acestor contribuții. În aceste circumstanțe, Moldova ar putea considera politici mai progresive pentru a stabili relații cu diverse diaspore de peste hotare. Aceasta nu doar va spori gradul de atașament al migranților față de țara lor de baștină, dar și va mobiliza resurse pentru investiții comunitare.

Boxa 3. Costul social al migrației

Persoanele care lucrează ilegal peste hotare trăiesc cu frustrarea că nu pot să-și viziteze țara de baștină: „Nu a fost o zi să nu mă gândesc la ziua când voi obține toate documentele necesare să pot merge acasă, să-mi văd familia, frații și surorile. Când vezi că unii oameni pleacă acasă de sărbători și tu nu poți face nimic, este foarte, foarte dureros.” (Bărbat, 26 ani, în Italia)

Telefonul este mijlocul cel mai des folosit pentru menținerea legăturilor cu membrii familiilor aflați peste hotare (99 procente). Mai mult de două treimi din migranți sună membrilor de familie cel puțin o dată pe săptămână. Modelele de comunicare sunt foarte similare pentru cele patru grupuri de migranți. Destul de des, se cheltuiesc sume mari de bani pentru achitarea facturilor de telefon: „Ei zic să nu sunăm. [...] Pentru ultimele două luni am plătit 200 dol. SUA pentru telefon. Prima lună nu am achitat la timp pentru că nu aveam bani, în a doua lună am plătit din propriile economii, fără ca să le spun părinților.” (Femeie, 20 ani, părinții în Italia)

Frecvența comunicării cu membrii familiilor din Moldova, procente

Famiile cu migranți consideră că e foarte complicat să te descurci cu despărțirea și lipsa grijii: „Mai întâi, tatăl meu nu i-a permis mamei să plece. Apoi a vrut ca ea să se întoarcă. Dar ea a început să lucreze și nu putea veni. Apoi tatăl meu a plecat și el pe doi ani. Familia este distrusă. Părinții mei sunt în proces de divorț. Pe de o parte, e bine că ei lucrează și fac bani, dar pe de altă parte, aceasta i-a împiedicat să fie împreună. Eu stau cu mătușa mea, dar sunt lucruri pe care eu le-aș spune mamei, dar nu pot să le spun mătușii. Este foarte greu.” (Femeie, 23 ani, mama în Turcia și tatăl în Italia)

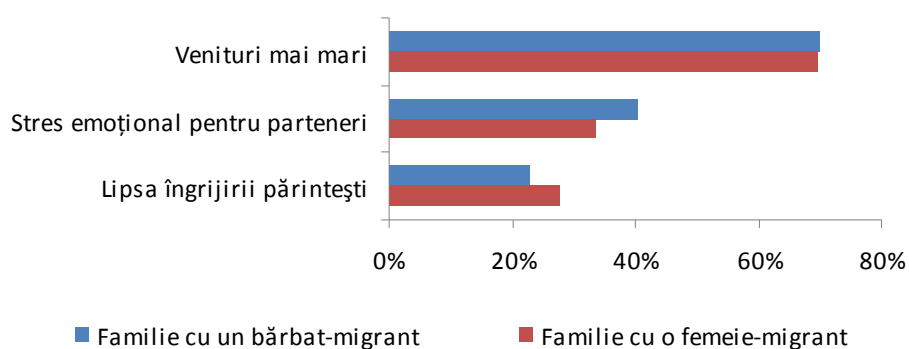
„Au început problemele de familie și părinții mei au început procesul de divorț. Și desigur este greu când două persoane diferite spun două lucruri diferite; copii sunt foarte sensibili și simt toate aceste probleme. Noi încercăm să-l protejăm pe fratele meu mai mic de toate aceste probleme. Când va crește, noi îi vom explica tot.” (Femeie, 21 ani, ambii părinți în Italia)

Ținând cont de aceste probleme, unii oameni fac concluzia că migrația nu merită toate costurile sociale: „M-am căsătorit când aveam 23 ani. Am trăit cu soțul mei patru ani. Apoi el a plecat. Care sunt astăzi perspectivele pentru tineri? Familii distruse? Noi suntem tineri și viețile ne sunt deja distruse. Asta e viață? Cine știe unde este soțul meu? Eu sunt aici și copilul meu poate sta cu mama lui. Dar sunt și familii în care pleacă și mama și copilul rămâne cu bunicii... Câștigăm valori materiale, dar pierdem mai mult.” (Femeie, 34 ani, soț în Italia)

Boxa 3 – continuare

Sondajul făcut de OIM-CBSAXA documentează acest compromis între câștigurile materiale și costurile sociale, ce stă în fața multor familii cu migranți. Fiind întrebați despre principalele efecte ale migrației, marea majoritate a gospodăriilor (aproximativ 70%) menționează majorarea veniturilor grație remitențelor. În același timp, totuși, mai mult de o treime din familiile cu migranți menționează stresul emoțional, cauzat de separarea îndelungată a cuplurilor. Acest efect a fost într-o oarecare măsură mai pronunțat când bărbații au plecat peste hotare, lăsându-și partenera acasă. Aproximativ una din patru familii cu migranți au menționat drept aspect negativ lipsa îngrijirii părintești, lipsa mamei fiind simțită un pic mai mult decât lipsa tatălui.

Principalele efecte ale migrației, procente (sunt permise răspunsuri multiple)

9. Efecte posibile ale crizei financiare globale

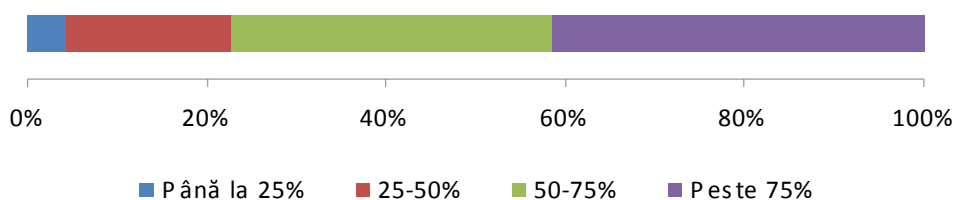
Sondajul gospodăriilor casnice OIM - CBS-AXA, pe care se bazează acest raport în mare parte, a fost petrecut în luna august 2008 și a precedat criza financiară globală curentă cu câteva luni. La acea etapă, nu existau încă semne că migrații se confruntau cu dificultăți în găsirea unui loc de muncă. La fel ca și în cazul constatărilor din anul 2006 (Luecke, Omar Mahmoud și Pinger, 2007), circa trei din patru migrați recentți deja aveau un loc de muncă la sosirea în țara de destinație. Chiar și atunci când am petrecut interviuri în grup și interviuri aprofundate în luna noiembrie 2008, încă nu erau semne că criza afectează migrații. De aceea, am folosit rezultatele sondajului pentru a identifica acele grupuri de migrați care cel mai probabil vor fi afectați și pentru a discuta modul în care ei pot face față acestor provocări.

În acest studiu facem deosebire între patru grupuri larg definite de migrați (vezi Secțiunea 3): (i) migrații din industria construcțiilor din țările CSI; (ii) migrații din alte sectoare din țările CSI; (iii) migrații din UE; (iv) migrații din alte țări. Din aceste grupuri, este clar că migrații din CSI din industria construcției, majoritatea cărora se află în Rusia, par a fi cel mai afectați de criza financiară globală. Activitățile de construcție se așteaptă să scadă la o rată de două cifre în anul 2009, acum că balonul prețurilor la imobile s-a spart și constrângerile de finanțare încep să împiedice proiectele de construcție. Deja există o mulțime de reportaje de știri privind condițiile tot mai rele de muncă și de trai pentru muncitorii migrați (majoritatea din Caucaz și Asia Centrală) din sfera construcțiilor din Rusia. Prin comparație, sectoarele de angajare pentru restul grupurilor de migrați, cum ar fi serviciile de îngrijire de lungă durată în gospodării, acestea sunt diversificate sau puțin probabil să simtă efectele directe ale crizei financiare.

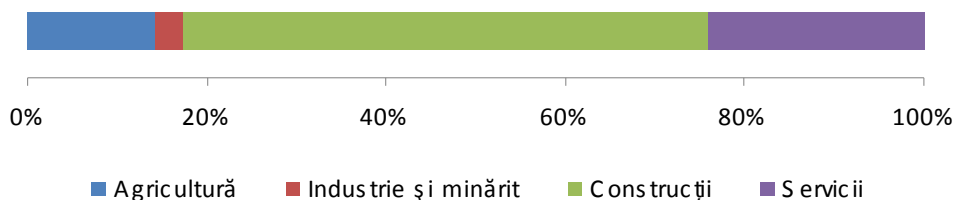
Dacă moldovenii din industria construcțiilor din Rusia ar putea fi afectați diferit de migrații din Asia Centrală, întrucât în mod normal ei au roluri diferite pe șantierele de construcție, se pare că ei se vor confrunta cu mai puține oportunități de angajare și salarii mai mici în 2009 și respectiv vor trimite mai puține remitențe. Aceasta ridică întrebarea, ce surse alternative de venit ar putea atrage aceste gospodării.

Migrații din industria construcțiilor din CSI sunt majoritatea bărbați (85%), de vârstă medie (55% între 30 și 50 ani), căsătoriți (68%), din zone rurale (76%) și cu calificarea joasă până la medie (84%). Din aproximativ 150.000 de astfel de migrați, 69 procente descriu modelul lor de migrație ca plecat-venit între țara de destinație și Moldova în mod regulat, petrecând perioade considerabile de timp atât peste hotare, cât și acasă. În pofida acestor modele de migrație temporară, majoritatea migraților sezonieri nu pleacă într-un sezon anumit (77%). Unul din doi muncitori la construcție din CSI (53%) este principalul aducător de venit din gospodărie; în peste trei pătrimi din aceste gospodării remitențele reprezintă mai mult de jumătate din venitul gospodăriei (Figura 9.1). De asemenea, doar unul din doi migrați (54%) a fost angajat înainte de plecarea peste hotare, majoritatea în industria construcțiilor (Figura 9.2).

Figura 9.1: Contribuția remitențelor la bugetul gospodăriei, procente

Figura 9.2: Sectorul de angajare înainte de migrație, procente

În totalitate, aceste caracteristici îi face pe migranții din industria construcțiilor din CSI și familiile lor extrem de vulnerabili la înrăutățirea oportunităților de angajare și salarii mai mici în țările lor de destinație, drept rezultat al crizei financiare globale și recesiuni. Veniturile gospodăriilor lor depind esențial de remitențe. Fiind localizate în cea mai mare parte în zonele rurale, unele gospodării ar putea spori producția agricolă pentru a acoperi remitențele pierdute, dar aceasta nu pare a fi suficient pentru a preveni reduceri serioase ale venitului. În cele din urmă, perspectivele economice proaste în zonele rurale au motivat mulți indivizi să migreze inițial. În dependență de seriozitatea căderii viitoare a remitențelor acestei grupe, una din măsurile de politici care ar putea ajuta gospodăriile casnice să se ajusteze ar fi programele de angajare publică (deschise pentru toți, inclusiv foștii migranți) pentru refacerea infrastructurii rurale. Astfel de programe ar valorifica abilitățile profesionale ale acestui grup de migranți, ar îmbunătăți condițiile de investiții în zonele rurale și posibil chiar ar coincide cu interesele donatorilor de a investi în infrastructura Moldovei, astfel că finanțarea ar putea fi asigurată.

10. Implicații la nivel de politici

Probele disponibile indică faptul că anul 2008 reprezintă un moment critic în evoluția migrației forței de muncă și remitențelor în Moldova. Începând cu sfârșitul anilor '90, atât numărul migranților peste hotare cât și afluxul de remitențe au crescut semnificativ de la un an la altul. Totuși, conform datelor Anchetei Forței de Muncă, începând cu ultimul trimestru al anului 2007 numărul migranților nu a mai crescut. Remitențele au mai crescut în termeni de dolari SUA, ca valoare nominală, până la sfârșitul anului 2008, dar contribuția acestora la economia moldovenească, măsurată ca proporție în PIB-ul Moldovei, a rămas în general neschimbată din 2006. Astfel, numărul migranților și remitențelor a început să se stabilizeze încă înainte de declanșarea crizei financiare globale la sfârșitul anului 2008.

Iminenta recesiune globală pune tensiune suplimentară asupra unor migranți și familiilor acestora. În special, industria construcțiilor din Rusia și alte țări CSI, care aveau ca angajați unul din trei muncitori migranți moldoveni în 2008 se confruntă actualmente cu o scădere bruscă a producției. Există multe dovezi anecdotice că oportunitățile de angajare și salariile acestei categorii de migranți se deteriorează. Aceste mărturii sunt susținute de observația că transferurile electronice de peste hotare pentru persoanele fizice în Moldova, un indicator timpuriu important al remitențelor, a scăzut anual atât în noiembrie 2008, cât și în ianuarie 2009 pentru prima dată în mulți ani.

Viitoarele modele de migrație și remitențe vor reflecta condițiile economice atât din Moldova, cât și din majoritatea țărilor de destinație. În Moldova, creșterea migrației de muncă și a remitențelor în ultima decadă a permis multor gospodării să se descurce mai bine cu criza economică de la sfârșitul anilor 1990 și respectiv să-și îmbunătățească nivelul de trai. Beneficiile s-au extins și asupra economiei în totalitate, pentru că cererea locală a fost consolidată de venituri disponibile mai mari ale gospodăriei, precum și venituri mai mari din impozite, ultimele fiind susținute de importurile foarte înalte. Prin urmare, Moldova a trecut prin creșterea substanțială a salariului mediu real și a PIB-ului începând cu anul 2000. Deși diferențele de venituri în principalele țări de destinație rămân mari, oportunitățile economice în Moldova s-au îmbunătățit până la punctul în care mai puține persoane decât înainte sunt siliți să migreze din cauza condițiilor disperate acasă. În afară de aceasta, rezerva de migranți potențiali pare să se epuizeze în regiunile rurale, care s-au confruntat cu emigrări considerabile în ultimul deceniu. În același timp, migrația persoanelor cu calificare înaltă și a celor din gospodăriile urbane, care sunt atrași de oportunități mai bune peste hotare, continuă.

Condițiile în majoritatea țărilor de destinație se schimbă în moduri ambivalente. Pe de o parte, un număr tot mai mare de migranți moldoveni atât în Italia, cât și în alte părți în Europa de vest au putut să-și legalizeze statutul. Întrucât statutul legal al principalului aducător de venit permite întregii familii să se mute peste hotare, nu este surprinzător că remarcăm un număr mic, dar constant de indivizi și gospodării casnice care părăsesc Moldova pentru totdeauna. În Rusia, migranții ilegali se confruntă cu tot mai multă presiune din partea autorităților; în același timp, însă, acestea migrația permanentă legală rămâne o opțiune viabilă pentru mulți moldoveni vorbitori de limba rusă.

Pe de altă parte, recesiunea profundă care vine asupra Europei pune în pericol oportunitățile de angajare și salariile pentru mulți migranți. Deși impactul recesiunii încă nu este reflectat în sondajul nostru, industria construcțiilor din Rusia este afectată semnificativ de consecințele micșorării bruște a prețurilor la energie și veniturilor din exporturile rusești. Mai mult ca atât, aprecierea reală a leului moldovenesc de la mijlocul anului 2008 a diminuat foarte mult puterea de cumpărare în Moldova a veniturilor în dolari USA și euro. Interviuurile în grup pe care le-am efectuat sugerează că migranții reacționează în mod diferit la aceste presiuni. În

timp de unii încearcă să majoreze volumul remitențelor lor (măsurate în valută străină), pentru a menține puterea lor de cumpărare în Moldova, alții încearcă să rămână o perioadă mai îndelungată peste hotare sau caută posibilități de a rămâne definitiv peste hotare. Puțini migranți par să considere perspectivele de câștig în Moldova suficient de atractive pentru a se întoarce pentru totdeauna.

În opinia noastră, această situație complexă necesită o strategie bidirecțională din partea Guvernului Republicii Moldova:

- i. Consolidarea condițiilor de stimulare a ofertei pentru creșterea veniturilor și producției în Moldova, întrucât pe viitor îmbunătățirile condițiilor de trai vor depinde tot mai mult de creșterea producției locale, decât de remitențe;
- ii. Maximizarea beneficiilor obținute din migrația forțelor de muncă prin reducerea costurilor sociale ale migrației și stabilizarea câștigurilor și remitențele, care vor rămâne un sprijin al economiei moldovenești, chiar dacă nu nivelul lor nu va crește pe viitor.

Cu referire la condițiile de stimulare a cererii, noutatea bună este că creșterea PIB-ului în Moldova s-a bazat recent tot mai mult pe investiții, atât din surse locale, cât și prin investiții străine directe. Rolul remitențelor și consumului privat în creșterea PIB-ului au scăzut respectiv. Cu toate acestea, climatul de afaceri continuă să fie unul dificil pentru multe firme. Costul afacerii în general și comerțul transfrontalier în special, rămâne înalt. Alte eforturi direcționate spre reducerea corupției în anumite domenii și micșorarea costului afacerii sunt din acest motiv potrivite.

Fiind importante în felul său, aceste eforturi, dacă ar avea succes, ar crea condiții mai atractive pentru ca muncitorii migranți calificați să se întoarcă acasă, iar gospodăriile casnice migrante să canalizeze remitențele în investiții de afaceri. Până acum, cercetarea noastră sugerează faptul că în timp ce gospodăriile casnice migrante sunt mai interesate decât altele să-și inițieze o afacere, acestea sunt de asemenea și mai conștiente de riscurile pe care le implică o afacere, inclusiv riscurile legate în mare parte de corupție. Ca rezultat, probabilitatea ca gospodăriile casnice ale migranților să dețină o afacere proprie este în realitate similară cu cea a gospodăriilor casnice ale non-migranților.

Condițiile de stimulare a cererii de acasă de asemenea ar putea fi îmbunătățite prin diverse investiții în infrastructură, inclusiv investiții în zonele rurale, care acum sunt pregătite cu asistența donatorilor. Dacă criza economică actuală din Rusia va duce la întoarcerea unui număr mare de migranți acasă, astfel de investiții în infrastructură ar putea crea baza pentru programele de angajare publică, menite să ajute la reintegrare migranților din industria construcțiilor din Rusia înapoi pe piața de muncă a Moldovei.

Chiar dacă condițiile pentru creșterea veniturilor și producției în Moldova continuă să se îmbunătățească, diferențele de salarizare la nivel internațional vor rămâne mari, iar motivația moldovenilor de a căuta de lucru peste hotare va rămâne puternică. Prin urmare, Guvernul Republicii Moldova trebuie să caute modalități de a maximiza beneficiile migrației pentru migranți și familiile acestora, cât și pentru economia moldovenească în general, și de a minimiza costurile sociale ale migrației. Guvernele țărilor gazdă și donatorii ar putea susține careva eforturi de acest fel. Astfel de eforturi sunt în mod special oportune în acest moment, când în Moldova nu se mai poate conta pe remitențe și venituri disponibile pentru a continua creșterea la fel ca în trecut. Acțiunile ar putea fi axate pe următoarele domenii: în primul rând, extinderea oportunităților de angajare pentru moldovenii aflați peste hotare, inclusiv prin programe de migrație ciclică; în al doilea rând, oferirea de informații și servicii de suport migranților pe durata întregului proces de migrație, astfel întărind și atașamentul emoțional al migranților față de Moldova; în al treilea rând, stabilirea de legături mai oficiale dintre

societatea moldovenească și Diasporă; și în al patrulea rând, armonizarea sistemelor fiscale și de asigurare socială dintre țările gazdă și Moldova.

În primul rând, oportunitățile îmbunătățite de angajare legală vor ajuta la contracararea multor îngrijorări sociale și inegalități economice ce sunt cauzate de munca și șederea ilegală în țara gazdă. Traficul de ființe umane, exploatarea la locul de muncă, crima și abuzul din partea funcționarilor corupți sunt toate legate în mod direct de absența vizei de ședere sau angajare legală care împiedică migranții să solicite ajutor de la autoritățile țărilor gazdă. Din moment ce migrația pe termen lung aduce prejudicii în mod inevitabil relațiilor de familie și îngrijirii copiilor de către părinți, migranții ilegali și familiile acestora o duc în special foarte rău. Deseori, aceștia pot să-și viziteze familiile lor aflate în Moldova doar după ce au fost legalizați în țara lor de destinație, fapt care în mod normal durează câțiva ani. Dimpotrivă, având reședință și angajare legală, migranții pot călători acasă în mod regulat și astfel pot să mențină un contact mai strâns cu familiile lor și comunitățile locale.

Multe țări gazdă nu doresc probabil să creeze oportunități de angajare adiționale permanente, dat fiind faptul că mulți migranți moldoveni sunt angajați la munci cu calificare joasă și medie și recesiunea recentă consolidează rezistența largă împotriva deschiderii piețelor de muncă a țărilor cu venit ridicat pentru imigranți. Totuși, în multe țări, există o cerere evidentă pentru muncitori doritori de a ocupa locurile de muncă mai puțin atractive la salarii modeste. O utilizare mai largă a programelor de angajare temporară (cunoscute de asemenea ca migrație ciclică) poate reprezenta o cale de soluționare a problemei. Programele de angajare temporară le-ar putea oferi migranților dreptul de a se angaja pentru o perioadă limitată de timp în anumite posturi, care nu sunt atrăgătoare pentru muncitorii locali, fără a avea dreptul de a-și aduce și familiile cu ei. Angajarea ar fi legală, impozitul pe venit fiind de obicei achitat în țara gazdă, asigurarea medicală – de asemenea în țara gazdă, iar alte contribuții pentru asigurări sociale – în țara gazdă sau în patrie.

În același timp, programele de angajare temporară nu s-ar lovi de vreun fel de opoziție de ordin politic, cu care imigrația permanentă adițională s-ar putea confrunta. În particular, programele de angajare temporară vor evita preocupările privind supra-aglomerarea locală (în case, școli, infrastructura socială, etc.). Deși migranții vor achita taxele și contribuțiile pentru asigurări sociale din țara gazdă, aceștia ar putea să considere totuși programele de angajare temporară ca fiind atractive, în comparație cu călătoria și angajarea ilegală, deoarece costul călătoriei ar fi mai mic, iar riscurile legate de statutul ilegal ar fi eliminate.

Parteneriatul de mobilitate al Moldovei cu UE poate permite Guvernului moldovean să inițieze negocieri cu țările membre ale UE cu privire la oportunitățile de angajare temporară. Până în prezent, Moldova a utilizat Parteneriatul de mobilitate preponderent pentru a obține suport pentru migrația de revenire. Cu toate acestea, migrația de revenire va rămâne foarte redusă până când condițiile de trai și climatul de afaceri în Moldova nu se va îmbunătăți considerabil. Există indicii că unele state membre ale UE ar dori să extindă în mod semnificativ programele de angajare temporară disponibile moldovenilor, în cazul în care Guvernul moldovean ar căuta să realizeze acest lucru. Țările care nu sunt membre ale UE, cum ar fi Israel, Turcia și Canada ar putea să fie de asemenea deschise în luarea în considerare a programelor de angajare temporară.

În al doilea rând, studiul nostru arată că migranții potențiali află despre posibilele beneficii și greutăți ale migrației în primul rând de la alți migranți. Astfel de informații au avantajul de a fi oferite din prima sursă și de a cuprinde toate opțiunile relevante pentru călătoriile internaționale și de căutare a unui loc de muncă – pe cale legală sau pe alte căi. Totuși, astfel de canale de informare pot subaprecia riscurile migrației, deoarece în general, persoanele vorbesc mai mult despre succesele lor decât despre eșecuri, în special, migranții se pot stînjeni

sau pot ezita (sau ar putea să nu fie prezenți) pentru a împărtăși astfel de experiențe negative, cum ar fi traficul, exploatarea, etc.

Prin urmare, ar fi de mare folos punerea la dispoziție în Moldova a informațiilor obiective, sigure și comprehensive cu privire la călătorii, angajare și orice alte chestiuni relevante pentru procesul de migrație. Aceasta le va putea oferi potențialilor migranți o imagine realistă despre oportunitățile și riscurile posibile, înainte de a lua decizia de plecare. Pentru ca informațiile să fie credibile și utile, acestea trebuie să fi imparțiale cu privire la opțiunile legale sau ilegale pentru care migranții pot opta de fapt. Organizațiile neguvernamentale ar putea fi foarte potrivite pentru a oferi astfel de informații, fără a stârni controverse de ordin politic. Oferirea informațiilor, combinate cu servicii de suport consular și alte servicii similare, trebuie să continue și în țara de destinație a migranților. Ambasadele și consulatele moldovenești vor trebui să contribuie în mod semnificativ la acest lucru.

Acolo unde oportunitățile de angajare legală sunt disponibile peste hotare, migranții potențiali ar avea acces la serviciile agențiilor de angajare care să cuprindă întregul proces de migrație, inclusiv oferirea documentelor de călătorie în mod oficial. Dacă Guvernul Republicii Moldova nu dorește să ofere astfel de servicii prin intermediul agențiilor sale, acesta ar trebui să ofere licențe operatorilor privați ca să asigure faptul că aceste servicii sunt oferite într-o manieră transparentă. Prin furnizarea de informații sigure și susținerea migranților în lupta lor cu nenumărate cerințe administrative, agențiile de angajare vor minimiza riscul ca intermediari dubioși să profite de pe urma migranților.

În al treilea rând, beneficiile pentru Moldova obținute din migrația forței de muncă vor fi îmbunătățite dacă migranții mențin legături emoționale și economice strânse cu familia și prietenii. Cei care intenționează să se întoarcă în patrie la un moment dat nu doar trimit acasă remitențe mai mari. Acești migranți au de asemenea tendința de a investi remitențele acasă, în active financiare sau afaceri și de a oferi suport financiar pentru proiectele comunitare.

Există multe modalități de a consolida legăturile dintre Diaspora moldovenească și societatea moldovenească. De exemplu, cu ajutorul donatorilor pot fi create centre comunitare ale migranților în orașele gazdă principale, în care va fi facilitată interacțiunea socială și sprijinul reciproc dintre migranți, vor fi furnizate informații specifice locației relevante pentru migranți, vor fi oferite facilități de comunicare și transfer de bani, acces la mijloacele de comunicare moldovenești, etc. Suportul donatorilor ar putea, de asemenea, să ajute ambasadelor și consulatelor moldovenești să-și lărgească și îmbunătățească serviciile de informare și suport al migranților.

Studiul nostru arată dorința ce vine din partea mai multor migranți să sprijine proiectele comunitare de acasă, în special la nivel local, unde și familiile acestora ar putea să beneficieze de ele. Alte țări, printre care și Mexic, au exemple reușite de programe de co-finanțare a proiectelor comunitare, unde donatorii sau Guvernul vor oferi fonduri de co-participare pentru contribuțiile din partea migranților sau alte surse private. Având în vedere numărul mare de migranți din spațiul rural și necesitatea enormă de îmbunătățiri ale infrastructurii acestuia, vedem un potențial mare în fondurile de investiții sociale în Moldova care ar ajuta la canalizarea remitențelor și altor fonduri private în proiecte comunitare, sprijinite de fonduri de co-participare din surse oficiale.

În al patrulea rând, pe măsură ce tot mai mulți migranți obțin un statut legal în țările lor de destinație, aceștia deseori obțin și o cotă în sistemele de securitate socială ale acestor țări. În cazul în care dreptul la solicitările de transfer social este limitat, acest lucru poate crea impedimente pentru revenirea în Moldova. Având în vedere că dreptul de transfer al pensiilor depinde de un set foarte complex de regulamente naționale, va fi necesară întreprinderea de reforme în primul rând de către țările gazdă. Guvernul Republicii Moldova poate considera

Parteneriatul de mobilitate cu UE un cadru potrivit pentru inițierea negocierilor. Există de asemenea exemple ale unor programe de angajare temporară, cum ar fi cele pentru muncitorii agricoli din câteva țări ale Europei Centrale în Germania, în cadrul cărora contribuțiile pentru asigurări sociale sunt transferate în țara de origine. Astfel de exemple ar putea fi urmate în programe de angajare temporară viitoare pentru muncitorii migranți moldoveni.

În sfârșit, viitorul nivel de trai al Moldovei va determina atractivitatea acesteia ca țară unde persoanele aleg să trăiască și să muncească. Un consum privat mai înalt va trebui să se bazeze tot mai mult pe o producție internă mai mare, în timp ce migrația forței de muncă și remitențele se vor stabili probabil undeva la nivelul lor actual, unul foarte înalt. Guvernul trebuie să joace un rol cheie atât în crearea condițiilor prealabile pentru creșterea susținută a producției, cât și în valorificarea migrației forței de muncă și remitențelor pentru beneficiul migranților, familiilor lor și societății în general.

Bibliografie

- Claessens, S. (2006). Acces la servicii financiare: analiza problemelor și obiectivelor politicilor publice. *Observator de cercetare al Băncii Mondiale*, 21:207-240.
- Luecke, M., Omar Mahmoud, T., P. Pinger (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Moldova. Organizația Internațională pentru Migrație, Moldova.
- Siegel, M., M. Luecke (2009). Ce determină alegerea căilor de transfer al remitențelor migrantilor? Cazul Republicii Moldova. Școala post-universitară din Maastricht de Guvernare și Institutul pentru Economie Mondială din Kiel. Mimeo.
- Rios Avila, F., E. Schlarb (2008). Conturi bancare și economii – impactul remitențelor și migrației: studiu de caz pentru Moldova. Studii avansate Kiel, Raport de lucru Nr. 448.
- Taylor, J. E. (1999): Noua economie a migrației forței de muncă și rolul remitențelor în procesul migrațional. *Migrație Internațională*, 37: 63-88.